

Sarkad Város

Településképi arculati kézikönyv

2017.

Tartalomjegyzék

1. KÖSZÖNTŐ	3
2. SARKAD VÁROS BEMUTATÁSA	4
2.1. A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE	4
2.1.1. A településszerkezet alakulása a történelmi korszakokban	8
2.1.2. Településszerkezet kialakulása, fejlődése a meglévő térképek alapján	11
2.2. ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER	15
2.2.1. Településkarakter napjainkban: településszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok.....	15
2.2.2. A település térségi szerepe, vonzáskörzetének, funkcióinak bemutatása	18
2.2.3. Közlekedés.....	20
3. ÖRÖKSÉGÜNK	23
3.1. ÉPÍTETT- ÉS TERMÉSZETI KÖRNYEZET MEGLÉVŐ ÉRTÉKEI	23
3.1.1. Épített környezet értékei	23
3.1.1.1. Épületek	23
3.1.1.2. Városkapuk.....	29
3.1.1.3. Temetők.....	31
3.1.1.4. Szobrok, emlékművek, emléktáblák.....	33
3.1.1.5. Játsszóterek, sétaterek, rendezvény terek	39
3.1.1.6. Jelentős mérnöki műtárgyak.	42
3.1.1.7. Víztorony, körösi vízkivételi művek, hidak.....	43
3.1.2. Természeti környezet értékei.....	45
3.2. ORSZÁGOS VÉDELMEK, ÉPÍTETT	53
3.3. TERMÉSZETI, VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK, NATURA 2000 TERÜLETEK, EGYEDI VÉDELEM.....	53
3.3.1. Általános természetvédelmi leírás	53
3.3.2. Natura 2000 területek.....	55
3.3.3. Egyedi védelem.....	60
3.4. HELYI VÉDELMEK ÉPÍTETT ÉS TERMÉSZETI	60
3.4.1. Épített értékek.....	60
3.4.2. Természeti értékek.....	61
3.5. AZ ÉRTÉKEK MEGFOGALMAZÁSA, JAVASLATOK	62
3.6. AZ ÉRTÉKEK KARAKTERÉNEK MEGFOGALMAZÁSA, MEGŐRZÉSÉNEK JAVASLATA	62
4. ELTÉRŐ KARAKTEREK LEHATÁROLÁSA	63
4.1. TELEPÜLÉSHÁLÓZAT ÉS TELEPÜLÉSSZERKEZET	63
4.2. TELEPÜLÉSKÉP ÉS UTCAKÉPEK	65
5. AJÁNLÁSOK A TELKEK BEÉPÍTÉSÉRE ÉS A KÖZTERÜLETEK KIALAKÍTÁSÁRA	69
5.1. TELEPÜLÉS MAG, VÉDENDŐ TERÜLETEK	69
5.2. ÁLTALÁNOS LAKÓTERÜLETEK	75
5.3. KÖZTERÜLETEK KIALAKÍTÁSA: UTAK, JÁRDÁK, NÖVÉNYZET, KÖZMŰVEK	81
6. REKLÁMOK MEGFOGALMAZÁSA	86
6.1. KÖZTERÜLETI REKLÁMOK	86
6.2. ÉPÜLETEN ELHELYEZETT REKLÁMOK	87

"Aki otthon épít magának, az formát ad a saját otthonának.
Igaz, hogy minden forma kívánatos lehet, de nem mind együtt."
(Antoine de Saint-Exupéry)

1. Köszöntő

Tisztelt Olvasó!

A településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény előírásai alapján Sarkad Város Önkormányzatának közigazgatási területére vonatkozóan elkészítettük településképi arculati kézikönyvünket, amely szemléletformáló dokumentumként tartalmazza a településkaraktert meghatározó településképi jellemzőket, azok minőségi formálására vonatkozó közös javaslatainkat és a településképhez illeszkedő építészeti elemeket is.

A kézikönyv elkészítése széleskörű társadalmi bevonással és a nyilvánosság biztosításával történt, melynek során kiemelt figyelmet fordítottunk a lakosság, a civil és gazdálkodó szervezetek, az érdekképviseleti szervek, valamint az egyházak, mint partnereink értékes véleményére, észrevételeire és javaslataira.

A dokumentum nem tartalmaz kötelező jellegű előírásokat, sokkal inkább a vezérfonal és az iránytű szerepét tölti be a településkép formálása terén, s korántsem tekinthető lezártnak, hiszen az elkövetkezendő két esztendőben megvalósuló, több milliárd forintos nagyságrendű beruházások, fejlesztések is jelentősen formálni fogják a jelenlegi településképet, mely a partnereink javaslataival kiegészülve a kézikönyv folyamatos változtatását és aktualizálását teszik lehetővé.

Ahogy az elmúlt néhány esztendőben közös összefogással sikeres közösséget és fejlődő várost tudtunk teremteni, úgy hiszem, hogy a szakértelem, valamint az egymásba vetett hitünk és szeretetünk eredményeként meg tudjuk őrizni szeretett településünk épített és természeti értékeit az utókor számára és olyan településképi arculatot alakítunk ki együtt, melyben a sarkadiak tízezer fős családjának minden egyes tagja jól érzi magát és büszkén vall a magáénak. Ebben a reményben kívánok jó olvasást és további értékes javaslatokat a kézikönyv tartalmához.

Tisztelettel:

Dr. Mokán István
polgármester

2. Sarkad város bemutatása

2.1. A település története

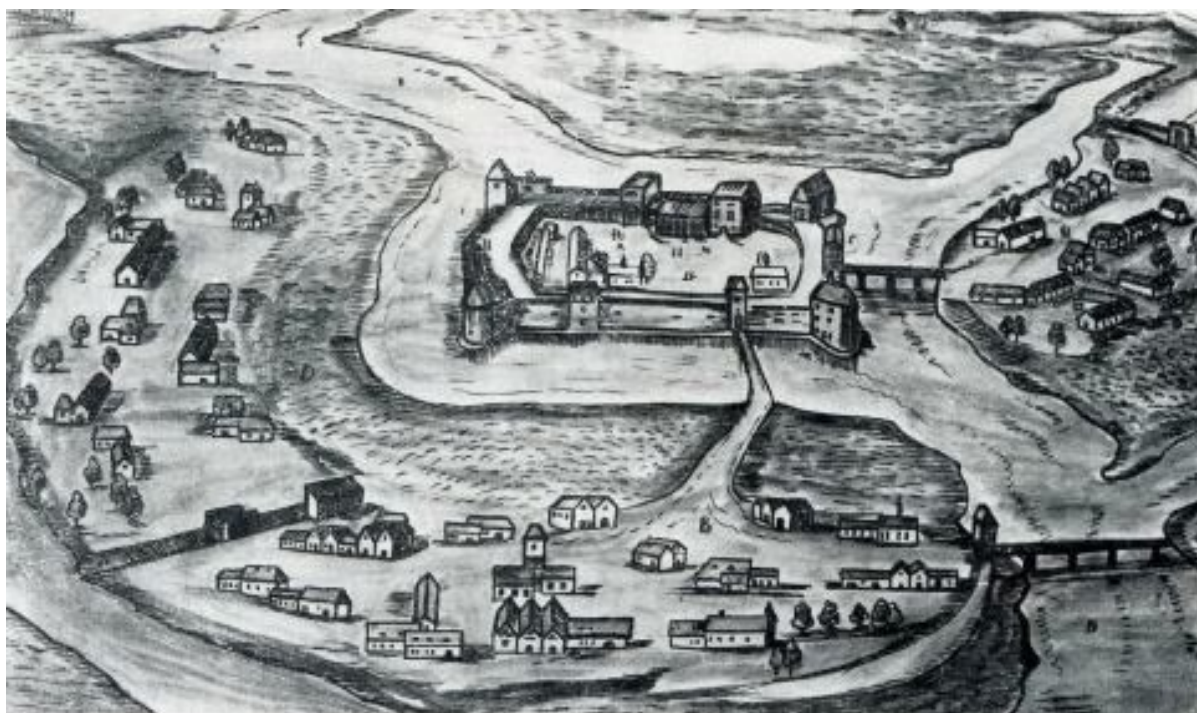
Sarkad múltján végigtekintve megállapítható, hogy a hosszú évszázadokon át a történelmi Bihar vármegye szélén lévő város életében óriási törést jelentett a trianoni békeszerződés, mert a békediktátum kiszakította Sarkadot több évszázados bihari gyökerei közül, és a megcsonkított Magyarország keleti szélére, perifériára tolta. Ez a megrázó történelmi pillanat pedig alapvetően meghatározta a település elmúlt évtizedeit és meghatározza jelenét is, ahogy az európai integrációban rejlő lehetőségek, illetve a korábban elválasztó államhatárok felszámolása meg fogják határozni a jövőjét!

A városban és annak környékén feltárt gazdag régészeti leletanyag tanúsága szerint Sarkad területe már a honfoglalást megelőzően is lakott volt, majd a honfoglalást követően, szinte azonnal megjelent a magyarság ezen a vidéken. A város környékének „stratégiai értéklét” jelentősen növelte, hogy igen jól védhető, mocsaras vidék volt, s ezt felismerve már a honfoglalást követő időszakban erődítményt építettek ezen a területen,

melyet a források Peckes-vár néven említenek. Ennek az erődítménynek a régészeti feltárása során került elő a település környékére letelepült, honfoglaló magyaroktól fennmaradt leggazdagabb leletanyag.

A települést – villa Surcud – először a dömösi prépostság alapító oklevele említi a 12. században. Sarkad fejlődése az 1241-es tartárjárás során torpant meg, ekkor komoly károk keletkeztek a – feltételezhetően agyagból, fából és sárból épített – Peckes-várban is. A 12. században jelentek meg a település környékén az egyik legrégebbi, ma is létező sarkadi családnak, a Leel-Őssieknek a távoli ősei, akiket minden évszázadban megemlítenek a városról szóló források. Az érett középkorban több oklevél is városként említette Sarkadot, illetve egy 1510-es oklevélben mezővárosként szerepelt a település.

A török háborúk Sarkadot sem kímélték meg, sőt a település pont a Török Hódoltság és az Erdélyi Fejedelemség határán feküdt, ezért területén állandóak voltak a kisebb-nagyobb összecsapások is. A török veszedelem közeledésekor határozott a mezőváros vezetése arról, hogy az igen leromlott Peckes-vár helyett – amit ekkor már csak őrtoronyként használtak – új erődítményt építenek, és a terület földesurának, bizonyos Sarkadi Boldizsárnak a Gyepes által körülölelt – feltételezhetően a mai Bartók Béla Művelődési Központ helyén álló – kastélyát alakították erődítménnyé. A földvár építésére az 1510-es évek második felében került sor, miközben a település lakossága is részt vett a Dózsa György vezette parasztháborúban. A földvár ugyan jó szolgálatot tett a helyieknek, de a végzetét nem kerülhette el, mert 1571-ben a törökök elfoglalták. Tény, hogy Sarkadi Farkas, a fentebb már említett Sarkadi Boldizsár fia a Gyulai téglavár eleste után – 1566 – igyekezett a földvárat megerősíteni, de ez önmagában kevés volt a török túlerővel szemben.

Dillich metszete a sarkadi várról, XVII. század közepe

A 16. század nemcsak a török háborúk miatt emlékezetes a város történetében, hanem azért is, mert ebben az időszakban jelent meg a reformáció Sarkadon, amit az erdélyi fejedelmek hajdúi hoztak be a városba, s az 1550-es években olyan neves prédikátorok is megfordultak Sarkadon, mint Dévai Bíró Mátyás vagy Szegedi Kiss István.

A 17. században is változatlan intenzitással folytak a csatározások a város környékén, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1636-ban elrendelte a sarkadi vár megerősítését, majd a munkák befejezése alkalmából, 1644. július 9-én több sarkadinak is nemesi címet adományozott, a település pedig hajdúvárosi rangot kapott, azonban az Erdélyi Fejedelemség alulmaradt a törökökkel folytatott háborúban, ami azt jelentette, hogy a határvidéken lévő város ismét török kézre került 1660-tól.

A 18. század elején véget ért a török hódoltság kora hazánkban, és az országot egységesítő Habsburg-ház jogara alatti uralom vette kezdetét, viszont a sarkadi hajdúk a Rákóczi szabadságharcban a kurucok mellett törtek lándzsát, és rendszeres résztvevői voltak a kurucok bihari gyűléseinek. Továbbá a sarkadi hajdúk több mint 300 főt küldtek II. Rákóczi Ferenc seregébe, és igyekeztek felkészíteni a város öreg földvárát is a császáriak elleni harcra, aminek meg is lett az eredménye, ugyanis Szabó Sándor kapitány 1707 februárjában megvédte a várat az Arad alól érkező császári támadással szemben. A harcoknak 1711-ben – a szatmári békekötés évében – lett vége, amikor a sarkadi hajdúk békét kötöttek Nagyváradon a császárt képviselő Löwenburg ezredessel, de a várat illetve a körülötte álló házakat még abban az esztendőben lerombolták.

Sarkad egészen a 19. század végéig megőrizte mezővárosi jogállását, viszont a város fejlődését jelentősen lelassította a mocsaras környezet, és a Körös illetve a Gyepes gyakori kiöntése. A város földesura 1799-től Almásy Ignác lett, akinek leszármazottai egészen 1945-ig éltek a városban, az Almásy-kastély ma a sarkadi Ady Endre – Bay Zoltán Gimnázium és Kollégium könyvtárépülete.

A város gazdaságtörténete szempontjából igen fontos évszám 1836, amikor először megindult a később komoly hagyományokra szert tevő cukorgyártás.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején 119 sarkadi harcolt a magyar honvédség egyenruháját magára öltve, majd Világos után a település kastélyában őrizték Nagy-Sándor József és Knézich Károly honvédtábornokokat, de a Szent Korona is eltöltött egy napot a városban.

A város történetének egyik fekete napja volt 1866. május 1-e, amikor tűzvész pusztított a településen, s 73 ház égett le a református templommal és a városházával egyetemben, ahol rengeteg dokumentum is megsemmisült.

A dualizmus korára jellemző gazdasági fellendülés Sarkadon is érezte hatásait a 19. század végén, ugyanis a méltán híres cukorgyár mellett a századfordulón téglá és cserépgyár is működött a városban, továbbá jelentősen segítette a város gazdaságának fejlődését a vasútépítés is. 1871 szeptemberében megnyitották az Alföld-Fiume

Vasútvonal utolsó (Csaba – Nagyvárad közti) szakaszát, mely Sarkadot is bekapcsolta Európa folyamatosan fejlődő gazdasági vérkeringésébe.

A közigazgatásilag Bihar vármegyéhez és a Cséfa – Nagyszalonta járáshoz tartozó Sarkad mezővárosi jogát 1887. április 25-én vesztette el, azonban ennél sokkal súlyosabb veszteség érte a települést 1920. június 4-én, amikor az első világháborút hazánkkal lezáró trianoni békediktátum ugyan Sarkadot „Magyarországon hagyta”, viszont teljesen kiszakította történelmi és gazdasági gyökerei közül, s perifériára szorította azzal, hogy a történelmi Bihar vármegye jelentős része Romániához került. Arról sem szabad megfeledkezni azonban, hogy az 1910-től épülő sarkadi cukorgyár tulajdonosi köre nagyon komoly lobbytevékenységet fejtett ki annak érdekében, hogy a város, s így a gyár „Magyarországon maradjon”!

A sarkadi cukorgyár, XX. század első fele

1920 júniusa után Berettyóújfalu lett a csonka magyarországi Bihar vármegye központja, s Sarkad 1924-től járási központ lett. A második világháború borzalmait követően a várost is keményen sújtotta a Rákosi-diktatúra időszaka, gőzerővel folytak a kulákoknak kikiáltott, szorgalmas parasztcsaládokat érő atrocitások és a téészesítés is.

1950. március 15-én megszűnt Bihar megye, a megyerendezés, illetve a tanácsi rendszer bevezetése keretében Sarkad Békés megye része lett, viszont járásközpont maradt 1966-ig, amikor is a sarkadi járást felszámolták, a nagyközség a gyulai járáshoz került. A gyulai járás 1984-es megszüntetése után Sarkad, a meghatározó bihari gyökerekkel rendelkező település ismét az önállósodás útjára léphetett, amit 1989. március 1-én az tett teljessé, hogy visszakapta városi jogállását.

A rendszerváltást követően, már az önkormányzatiság első éveiben megkezdődött az a Sarkad által elindított folyamat, mely eredményeként a környező településeket összefogva megszületett az ország első kistérsége. A kistérség gyökerei egészen 1992-ig nyúlnak vissza, de a kistérség létrehozása mellett szinte azonnal megkezdődött a napjainkban is tartó kiváló együttműködés a határ másik oldalán lévő Nagyszalontával is, amit jelentősen segített a közúti határátkelőhely és az országhatár – Nagyszalonta közötti út megépítése.

A kistérség létrehozása egy sikertörténetként is felfogható, ahogy az európai integráció által megnyitott lehetőségek és a történelmi bihari települések közötti határ megszűnésének folyamata is, megteremtve ezzel annak a történelmi régióknak az egységét, mely településeit évszázadokon át nagyon erős történelmi-gazdasági szálak kapcsolta egymáshoz.

Sarkad és térségének fejlődésében újabb mérföldkövet jelentett a közigazgatás 2010. után kezdődő átalakítása, aminek eredményeként 2013. január 1-én újra létrejött a Sarkadi Járás Sarkad székhelytelepüléssel, így a város újra járásközpontként működik. A Sarkadi Járás teljes mértékben lefedi a Sarkadi Kistérséget.

2.1.1. A településszerkezet alakulása a történelmi korszakokban

A Kárpát-medence ölében, az Erdélyi szigethegység lábánál fekszik Sarkad. A tájegységet a folyók, itt a Fekete-Körös vize borította. A vízállásos alföldi területen szigetek sora biztosított megfelelő életteret az embereknek letelepedésre. Ezt ki is használták már az őskorban, és azóta is folyamatosan, e tényt a régészeti ásatások leletei igazolják.

A honfoglalás időszakától is létezett ember lakta terület a város mai közigazgatási területén. A mai település szerkezet elemeit a középkortól lehet érzékelni. A Vár utca környezete még érzékelhetően jelzi az egykori földvár, és az őt körülvevő vizesárok domborzati viszonyait. Természetesen a természeti alakulatokat követték a vár körül megtelepült lakóhelyek is. Ezek kezdetben szabálytanul sorakoztak egymás mellett. A magyar település morfológiában halmazos település szerkezetnek nevezzük azt a térformát.

A török megszállás utáni időszakban települt újra Sarkad városa. A hajdúvidék legdélebbi városa. A vár és a református templom környezete a késő középkori városmag.

A Kossuth Lajos utca, XX. század első fele

A megtelepülést követő természetes megerősödés, a lakosság növekedése nyomán nőtt a beépített terület nagysága. A XIX. sz. végén a főként református vallású településen a katolikus közösség is megerősödött olyannyira, hogy plébánia és templom építését kezdeményezték.

A fejlesztések már nagyobb emberi beavatkozással jártak a természetes domborzati viszonyok tekintetében. Egyre szabályosabb utca rendszerek nőttek a városmag körül. Legjellegzetesebb Újtelek, mely hálós, sakktáblás utcarendszerével mérnöki telekosztás eredménye.

A Loyolai Szent Ignác templom, XX. század első fele

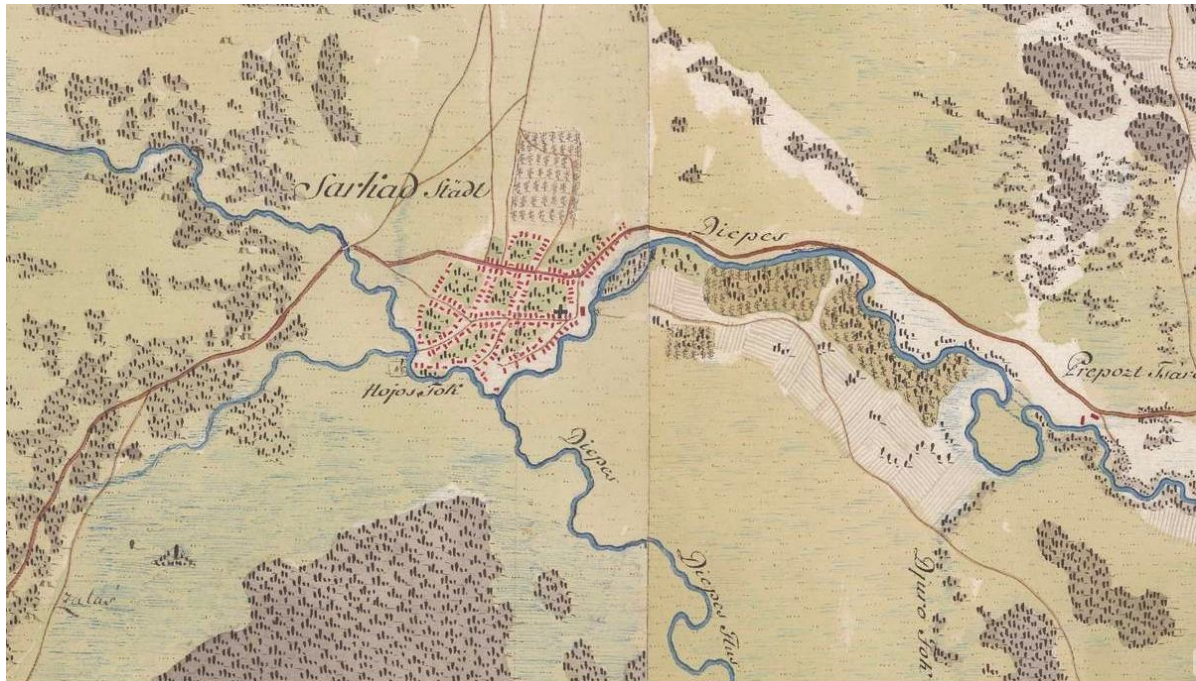
A városnak méretéből adódóan egy magja van. Újteleken kijelölt alközpont helye a Kálvin tér, nem lett alközpont, nem települtek ide szolgáltatások. Míg a Gyulai út – Anti út kereszteződése részben betölti ezt a funkciót a kereskedelmi és egészségügyi szolgáltatások szempontjából. A síkvidék és a távolságok, valamint a lakosság nagysága nem tette szükségessé a szolgáltatások térbeli megosztását. A városmagban a XX. század második felében lezajlott mesterséges fejlesztés nyoma jól érzékelhető. e sebeket még nem gyógyította be a környezet alakítása. A Béke sétány, és a busz pályaudvar a tömb belsőt átvágva jöttek létre. A tömb belső telekhatárait nem építették be, így a hátsókerteket láthatjuk, mint utcaképet.

A város szerkezete a következő egységekre osztható:

1. belváros, a templomok, a városháza, az intézmények által elfoglalt terület, mely a történelmi városmaggal is megegyezik,
2. kertvárosi lakóterületek, a városmagot körül ölelve, Újtelekkel együttesen,
3. ipari zónák a város délkeleti és északi részén,
4. külterületi mezőgazdasági területek,
5. külterületi erdők, gyepterületek, vízfolyások területei.

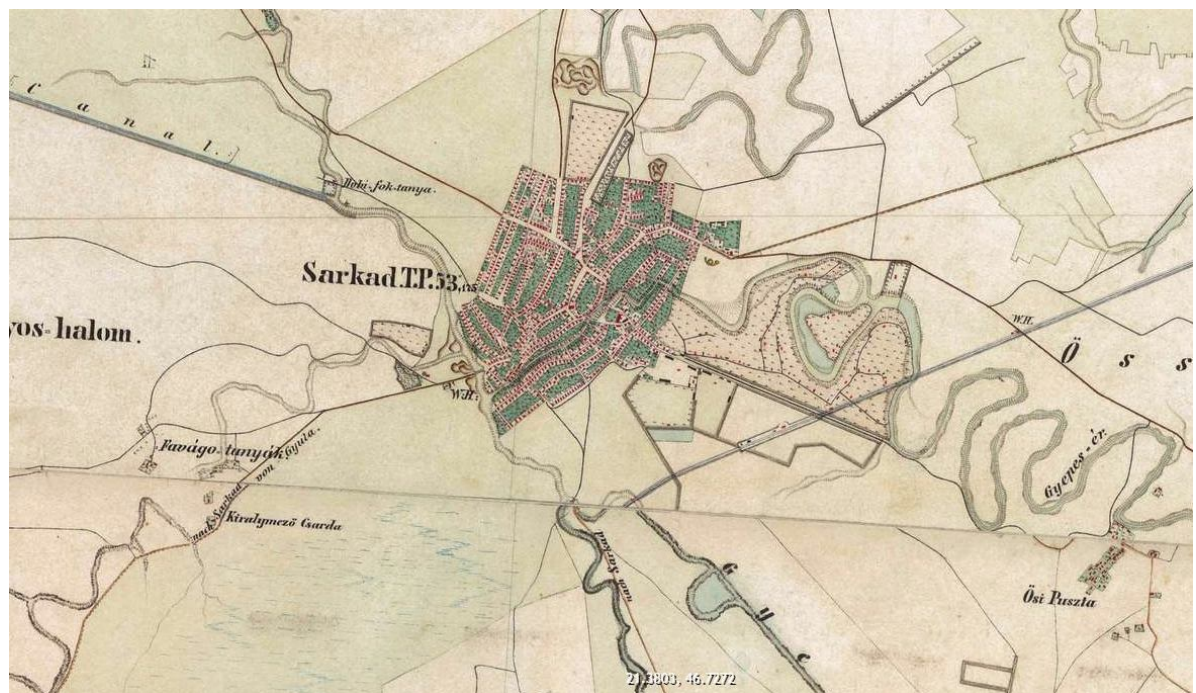
2.1.2. Településszerkezet kialakulása, fejlődése a meglévő térképek alapján

Az első katonai felmérés (1783) a települést a Gyepestől (ma Gyepes-csatorna) északkeletre tünteti föl a térkép.

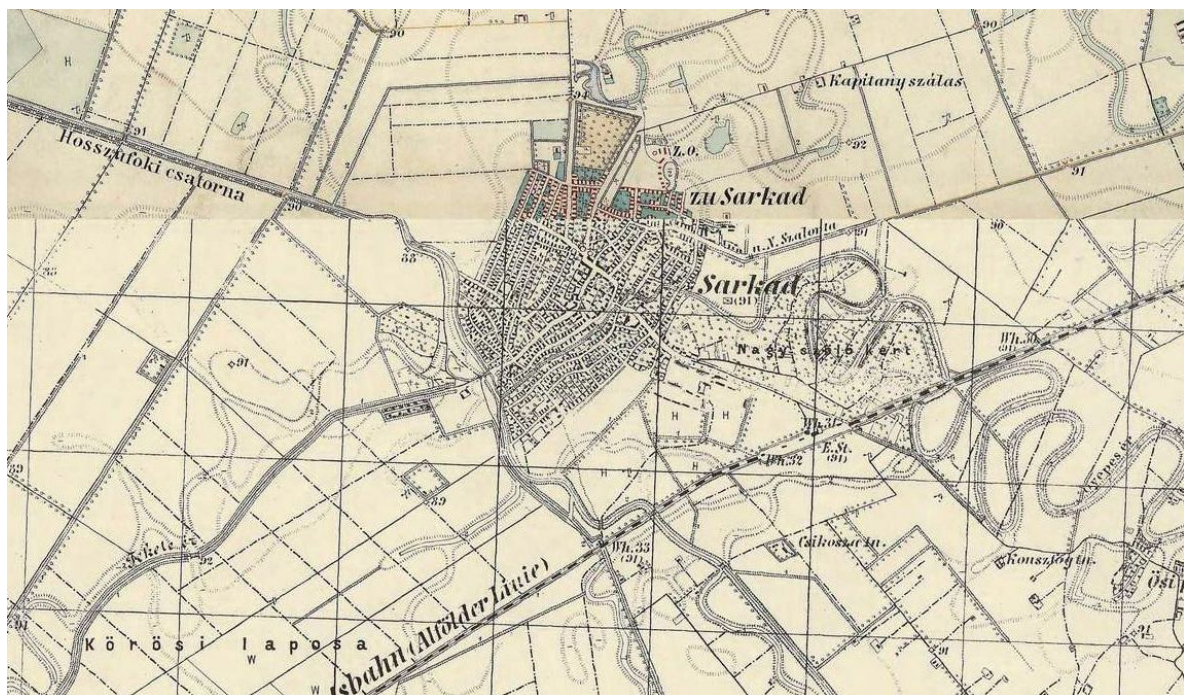
Az első katonai felmérés részlete Sarkad környezetéről

A második katonai felmérés (1863/64) hasonló elhelyezkedést mutat, ezen a térképen azonban már látható a település középpontjában találkozó utak mellett kialakult településszerkezet néhány meghatározó eleme.

A második katonai felmérés részlete Sarkad környezetéről

A legrégebbi, már részleteket beazonosítható módon ábrázoló térkép az 1884-ből származó kataszteri térkép¹. Ezen a mostani belváros térszerkezete (út és utcahálózat, beépítési tömbök) jól azonosítható.

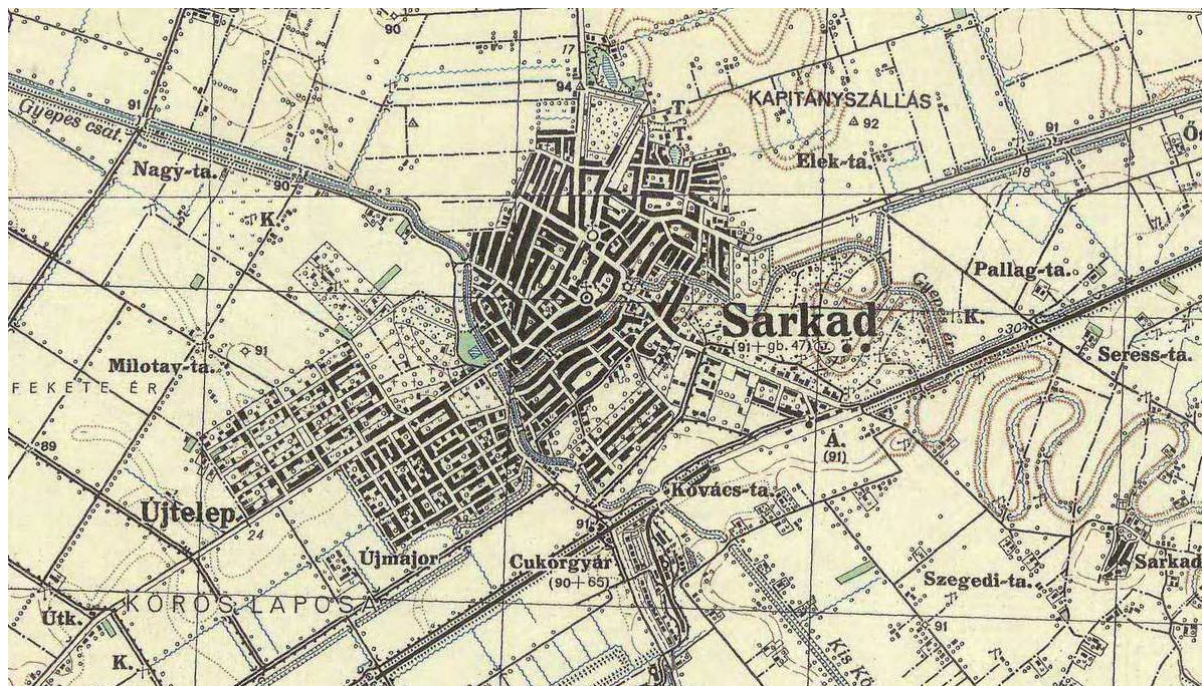
A Magyar Királyság kataszteri térkép részlete Sarkad környezetéről, 1884

Ez a térszerkezet néhány kisebb korrekcióval (Vasút utca – Szent István utca tömbátvágásos kiegyenesítése) a mai napig megmaradt. A település ezután e meglevő régebbi maghoz csatlakozva bővült.

Sarkad város térszerkezete tehát egy történetileg kialakult településközpont későbbi bővítésével alakult ki. A régebbi beépítésű részre az alföldi kertes települések általános térszerveződési elvei érvényesek, a településszerkezet a vele határos, ill. rajta átfolyó vízfolyásokhoz igazodó, de beépítésében az említett alföldi kertes települések beépítési logikáját követő térszerkezet, amely a rá jellemző utca- és térszituációkban gazdag².

¹ Az első és második katonai felmérés fotókópiái, valamint az 1884-es kataszteri térkép digitális másolata a Békés Megyei Levéltárban található. Ez utóbbit szerkesztette: Tabéry Ármin, felvette: Morgenbesser Károly.

² „A 'térszituáció' elnevezés összefoglalja azokat a viszonyokat, összefüggéseket, amelyek a tereket alkotó épületek között, térben alakultak ki és amelyek az adott terület identitásának, hangulatának, településszerkezeti helyzetének, történetének térbeli lenyomataként jelennek meg.” Meggyesi Tamás

Magyarország katonai felmérés részlete Sarkad környezetéről, 1941

A településszerkezet későbbi bővítésének sajátossága, hogy a az eredetileg Gyepes által Délről lehatárolt beépítés, e határtól délre folytatódott a „Teleki” rész négyzethálós szabályos beépítésével. A négyzethálós bővítés általában jellemző a többi körkörös bővítésekre is, de máshol nem ennyire szabályos. Az Újteleki városrész kiépülésével a településközpont a geometriai súlypontból északi irányba tolódott. Történtek településrendezési jellegű kísérletek ennek korrekciójára (a piac -Vásár tér- áthelyezése a Gyepes DNy-i oldalára, alközpont kijelölés a Gyulai út ezen szakaszára, intézmények idetelepítése stb.), azonban a település térbeli kiterjedése, a belváros relatíve nagy távolsága az Újteleki városrész alközponti területétől (800-1 200 m), nem lehetett teljes értékű megoldás, mert a település lélekszáma, gazdaságának ereje, és az ebből adódó településfejlesztési korlátok ezt megnehezítik. Egy ekkora lélekszámú település két központot nem tud élettellel megtelíteni.

A belváros településszerkezetében a 60-as évektől a 90-es évekig a hagyományos utcára szervezett beépítés helyett megjelentek – minden kisvárosban szinte azonos foratókönyv szerint – a „modern” építészet akkor jellemző városrendezési tendenciái szerint, a belváros szabadon álló épületekkel való beépítések. Ez elsősorban a református templomot is magában foglaló Kossuth utca – Árpád vezér tér – Veress Sándor utca – Templom tér által határolt belvárosi tömböt érintette.

Árpád fejedelem tér látképe

Az 1990-es évek közepétől megkezdődött egy többnyire sikeres rehabilitációs jellegű beépítési korrekció, amelynek sikerült a Kossuth utca mentén az utcára szervezett – a település hagyományos szerkezetéhez igazodó – beépítés jellegének visszaállítása.

Kossuth Lajos utca látképe

Figyelemreméltó a településszerkezetnek az a sajátossága, hogy egy lényegében legalább kétszáz éves (de valószínűleg alapszerkezetében ennél lényegesen régebbi) szerkezet képes volt szervesen bővülni, és az elmúlt száz-százötven év gyorsan és nagyot változó igényeinek napjainkig rugalmas és működőképes keretet adni. Ez a településszerkezet a város legjelentősebb építészeti-urbanisztikai értéke.

A város területhasználata, a lakos számhoz mérten relatíve nagy területe ellenére egyszerű és jól áttekinthető. A belváros, a kapcsolódó, azt körülölelő lakóterületek harmonikusan illeszkednek, az egyes területhasználatok és funkciók (oktatás, közigazgatás, szolgáltatások, kereskedelem stb.) a lakóterületbe jól integráltak. A településhez északról és délkeletről csatlakozó iparterületek nem bontják meg a területhasználat-településszerkezet összhangját, és a település-táj kapcsolatban sem okoznak negatív hatást.

2.2. Általános településkép, településkarakter

2.2.1. Településkarakter napjainkban: településszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok

A településkarakter meghatározó eleme a történeti értékeket hordozó településszerkezet és a földszintes, oldalhatáron álló beépítés. Sarkad belterületén az alföldi kisvárosok nagy részéhez hasonlóan az említett meghatározó oldalhatáron álló beépítést a belvárosban a földszintes, esetenként egyemeletes zárt sorú, ill. hézagos zárt sorú „kisvárosias” beépítés egészíti ki.

Kossuth Lajos utca látképe

A történeti településrész telekméretei általában a belvárosban igen változóak: a 30×50 m-es telekmérettől a 12×30 m-ig. A belvárost övező – szintén történetileg kialakult – lakóterületek telekméretei hasonlóan változó méretűek: a 12×25 m-től a 30×80 m-es telekméretig. Az északkeleti településrész szabályos osztású telkei 20×70 m-es és 25×60 m-es telekméret között változnak. Szabályos (derékszögű hálós) telekosztás a település délnyugati részén is megfigyelhető: 20×70 m és 25×60 m közöttiek, míg a délkeleti részen 20×50 m és $20-22 \times 60-65$ m között változnak. A jellemző telekhasználat – a belvárosi településrész kivételével – meghatározóan a hagyományos oldalhatáron álló alföldi minta szerinti: gazdasági épületek sorosan a lakóépület mögött, gazdasági udvarral. Meghatározó az utcafrontra építés, nyeregtető 40 fok körüli tetőhajlásszöggel, 3,5-4,5 m-s ereszmagassággal.

Példa az alföldi minta szerinti beépítésre

Megállapítható, hogy Sarkad zöldfelületi rendszerében inkább minőségi, mint mennyiségi fejlesztésre van lehetőség és igény.

A város zöldfelületi rendszerének elemei egymáshoz viszonyítva szórta helyezkednek el, szigetesen elrendezést alkotva. Mindez az ökológiai (mikroklíma javítás) és funkcionális-használati (rekreációs) szempontok miatt kedvező lehetne, ha az egyes zöldfelületi elemek elég közel lennének egymáshoz vagy meglennének a hálózatos összekapcsoló elemek. Ezek hiányában a rendszerré szervezésre kell törekedni. A város jelenlegi zöldfelületi rendszere néhol tudatosan, néhol spontán módon alakult ki, fejlesztése napjaink aktuális feladata. Időszerű egy egységes zöldfelületi koncepció megalkotása, amely szabályozott keretek közé helyezi a tervezett fejlesztéseket. A fejlesztéseknél, a beavatkozások mértékének, minőségének meghatározásánál mindenkor törekedni kell a város atmoszférájának megőrzésére, így válhat a város értékesebbé az idelátogatók és az itt élők számára egyaránt. A rendszerré fejlesztésnél az egységes utcafásítások teljessé tétele, a meglévő, várost átszelő természetes vízfolyások közterületté tétele lehet hálózatalakító elem.

2.2.2. A település térségi szerepe, vonzáskörzetének, funkcióinak bemutatása

Sarkad város a Dél-alföldi régióban, Békés megye keleti szélén található. A település nevét fekvése alapján kaphatta, mivel az 1950 évi közigazgatási átalakításig Bihar megye (korábban vármegye) részeként, annak délnyugati sarkán feküdt. A város Bihar vármegyén belül a Nagyszalontai Járáshoz tartozott.

A Nagyszalontai Járás térképe (részlet a Bihar vármegye térképéről, 1905)

A régió az ország legritkább településhálózatával rendelkezik, ugyanakkor a Dél-Alföld az Észak-Alföldet követően a legvárosiasabb régiója az országnak. Sarkad népességszámát tekintve 9 808 fő (Forrás: KSH 2016. január 1-i adatok), a 10 ezer fő közelítő népességű kisvárosi kategóriába tartozik, Békés megye 21 városából nyolcadik legnépesebbként. Sarkad város Békés megye észak-keleti részén elhelyezkedő Sarkadi járás legdélebbi települése.

Sarkad részben történeti adottságai, részben jelenlegi elhelyezkedése miatt aktív nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik elsősorban Románia irányába. Testvérvárosi kapcsolatot épített ki elsőként a határ túlsó oldalán levő Nagyszalontával, a Bukarest közelében levő Snagovval és a székelyföldi Baróttal. Testvérváros még a németországi Niestetal település is. A legaktívabb az együttműködés Nagyszalontával, annak közelsége és hasonló történelmi gyökerei miatt.

Sarkad városában regionális jelentőségű létesítménye az – 1912-től 1998-ig üzemelő cukorgyár megszűnésével – nincs. Sarkad nem rendelkezik olyan szerepkörökkel, amely az egész megye irányába vonzerőt jelentene, vagy kizárólagosan itt lenne elérhető.

Továbbá a járásszékhely szerepkörhöz kapcsolódó funkciók sincsenek meg maradéktalanul, így a járás egésze és Sarkad lakossága számára is Gyula és Békéscsaba rendelkezik jelentős vonzerővel. A város járásközpont státuszából adódóan igazgatási, oktatási, egészségügyi, gazdasági központi szerepet lát el, az ehhez szükséges funkciói azonban részlegesen hiányosak.

A sarkadi járás települései

Település	Jogállás	Terület (ha)	Népesség (fő)
Sarkad	város	125 570	10 415
Sarkadkeresztúr	Község	35 300	1 487
Okány	Község	70 620	2 521
Zsadány	Község	65 840	1 720
Biharugra	Község	52 840	936
Körösnagyharsány	Község	19 910	513
Mezőgyán	Község	59 860	1 052
Geszt	Község	51 390	786
Kötegyán	Község	42 950	1 443
Méhkerék	Község	25 850	2 061
Újszalonta	Község	20 830	122

Forrás: KSH (2016. évi adatok)

A város a járásközpontból adódó feladatait a szervezetileg a Kormányhivatalhoz tartozó Járási Hivatala látja el. Ugyanakkor egyes szakigazgatási szerveknek nincsenek meg a sarkadi járási szervezetei, így ezeket az ellátásokat – pl. népegészségügy – Gyulán kaphatja meg a járás lakossága. Igazságszolgáltatási intézmények nincsenek, és nincs a városnak Tűzoltósága sem, de az Önkéntes Tűzoltó Egyesület a gyulai Hivatásos Tűzoltó-parancsnoksággal együttműködve részt vesz a műszaki mentésekben. Ugyanakkor mentőállomás működik a településen.

Az alapfokú oktatási intézményeken túl Sarkadon van középiskola általános gimnáziumi és szakközépiskolai osztállyal. A kollégiumi ellátás is biztosított a tanulók számára. Ugyanakkor ez az a terület, ahol Békéscsaba, Gyula, Békés elszívó hatása talán a legerőteljesebben érzékelhető.

Közösségi házzal, könyvtárral, múzeumi, kiállítási intézménnyel rendelkezik a város. Ezek a helyi lakosság igényeit jól szolgálják. Egyéb ellátási formák Gyulán és Békéscsabán érhetők el.

Az alapfokú egészségügyi ellátás önkormányzati keretek között működik. Kistérségi keretek között működik a korszerű szakellátó központ, amely magas szintű ellátást tud biztosítani.

A szociális ellátás kistérségi keretek között megoldott. Ugyanakkor – mivel a város szegregációs problémákkal nagymértékben terhelt – szinte megoldhatatlan az igények kielégítése.

A városban megtalálható egy-egy kereskedelmi lánc üzlete, előfordulnak szaküzletek is, de ezen a szakterületen elsősorban Békéscsabán lehet a szolgáltatások teljes skálájához hozzájutni.

A településről több mint hatszor annyian járnak el dolgozni más településre, mint amennyi az ide bejárók száma. Ez is mutatja, milyen mértékű a munkahelyhiány a városban. Megszűntek a korábbi évtizedek nagyfoglalkoztatói – TSZ, Cukorgyár, Kendergyár, BÉKÖT, Háziipar, Szellőző Művek –, így helyben a város népessége számára már nincs elegendő számú munkahely. Az üzembezárással párhuzamosan csökkent Sarkad foglalkoztatási szerepének korábbi viszonylag magas szintje.

2.2.3. Közlekedés

Sarkad belterületén a legjelentősebb forgalmúak az országos közutak átkelési szakaszai, ezek közül a (4219. sz. összekötő út) Gyulai út – Kossuth utca – Sarkadkeresztúri út vonala és a (4252. sz. összekötő út) Szalontai út a település északkeleti részén egy jelzőlámpás csomópontban találkoznak, gyakorlatilag ide köt be a Vasút utca (42345. sz. vasútállomáshoz vezető út) is. Az (42151. sz. bekötő út) Anti út a Gyulai úttal – a foci pályára és a benzinkút között – egy egyszerű, járműosztályozós csomópontot alkot.

Sarkad közúthálózatát alapvetően sugaras jellegű, a városközpontból három irány jelölhető ki (Gyula, Sarkadkeresztúr, Nagyszalonta), míg a Trianoni határ kijelölése előtt Antra is vezetett egy út, amely később az iparterületek (Cukorgyár, Kendergyár, stb.) elérését biztosította. A városközpont a város fejlődésének korábbi, településszerkezeti súlypontjában helyezkedik el. Körülötte a helyi úthálózatot a gyűjtőutak nagyjából egyenletes geometriai eloszlásúvá szervezik. Az Újteleki városrész a XX. század első felében került kiosztásra, így annak utcahálózata hálós.

A város szempontjából legjelentősebb gyűjtőút az Ady Endre utca, a többi gyűjtőút besorolású utca (Bánát utca, Bihar utca, Diófás utca, Dózsa utca, Epreskert utca, Gyár utca, József utca, Magyar utca, Munkás utca, Nagy utca, Rákóczi utca, Széchenyi utca, Széles utca, Szegfű utca, Táncsics utca, Temesvári utca, Veress utca) jóval kisebb jelentőséggel bír. A lakóutcák alapvetően nyugodt, forgalmi szempontból érdemi zavarással nem terhelt alaphálózatot jelentenek.

Az Árpád fejedelem téren a fő közlekedési csomópont jelzőlámpás irányítással kanyarodósávokkal és terelőszigettel segíti az áthaladást.

A Gyulai úton az Általános Iskolánál egy közúti jelzőlámpával védett gyalogátkelőhely található, ezen felül több gyalogátkelőhely is sárga villogó figyelemfelhívó lámpával és/vagy középszigettel van ellátva. A városi úthálózaton körforgalmi csomópont nem található.

Sarkad vonattal a 128 sz. Békéscsaba – Kötegyán – Vésztő – Püspökladány vasútvonalon közelíthető meg, amelynek a Békéscsaba – Kötegyán szakasza az Alföld-Fiume vasútvonal része volt.

A hajdani nagy teherforgalomra kiépített vasútállomás

A település adottságai (síkvidék, nagy kiterjedés) kedvező feltételeket teremtenek a kerékpáros közlekedésnek, amelyhez fejlett kerékpárút-hálózat is társul. A közutak és a legjelentősebb gyűjtőút mentén teljes hosszban kiépült a belterületi kerékpárút hálózat. A külterületen is épültek kerékpárutak Sarkadkeresztúr és Gyula – Városerdő irányában. A kerékpárutak a közutak mentén jellemzően aszfalt burkolatúak, de a belvárosban – igazodva a járdák megjelenéséhez – a térkő burkolat jellemző.

Kerékpárút az Anti úton

Kerékpárút a belvárosban.

3. Örökségünk

3.1. Épített- és természeti környezet meglévő értékei

3.1.1. Épített környezet értékei

3.1.1.1. Épületek

Sarkad Város épített környezetének meglévő értékei főként a régi településmag környezetében található. Itt láthatók a legrégebbi, gyakran 100 évnél is öregebb épületek, amelyek többé-kevésbé jó állapotban vannak a fenntartó lehetőségeitől függően.

A hajdani középkori katolikus templom helyén 1778-ban épült a belvárosi református templom, amelyhez 1796-ban fatorony is készült. A torony 1866. május 1-én 73 házzal együtt leégett. Ezután (1867-68.) épült a linzi templom tornyának mintájára a jelenleg is látható nyolc fiatornyos templomtorny.

Az első újkori katolikus templom 1836-ban épült, majd 1895-ben veszélyesnek nyilvánították és bezárták. A jelenleg is álló templom felavatására 1901-ben került sor. A templommal szemben álló plébániát 1913-14 években építették.

A belvárosi református templom és a Loyolai Szent Ignác templom

A Római Katolikus Plébánia

Az intézményeken látható a fejlődés a korszerűsítés a bővítés, illetve, hogy új intézményekkel is gazdagodik Sarkad. Az itt élők közösségi szemléletét jelentősen meghatározzák azok az épületek. Mindegyike jó példa, hiszen gondosan karbantartott és igényesen megtervezett létesítmények ezek. Ilyen példa a Sarkadi Rendőrkapitányság épülete,

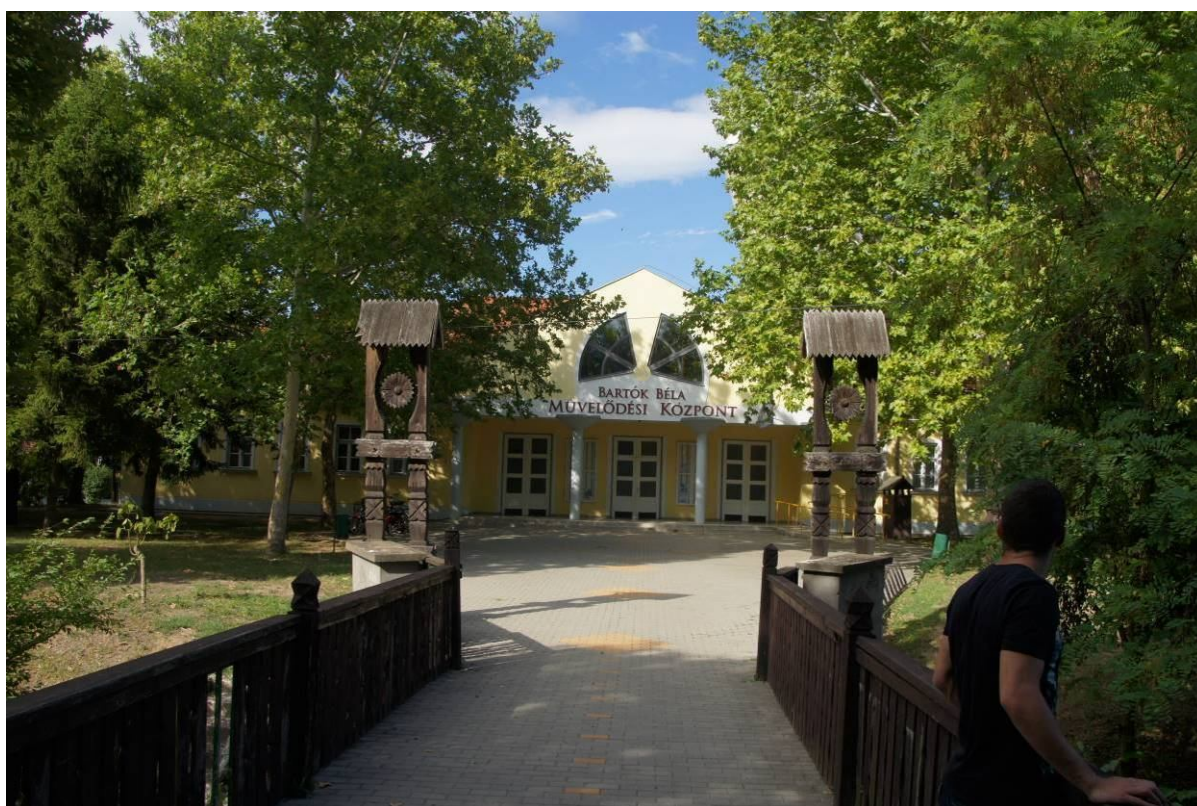

vagy a volt ÁFÉSZ iroda.

Az általános iskola épülete, Kossuth Lajos utca 17.

Bartók Béla Művelődési Központ

A XX. században rendőrség épülete volt, jelenleg üresen áll.

A volt közfürdő később múzeum, ma helytörténeti gyűjtemény épülete

Az Újteleki református templom

A vendégház (forrás: www.sarkad.hu)

3.1.1.2. Városkapuk

A bevezető utak mellett a város szép faragott táblákat helyezett el, a KRESZ táblák mellett egyedi kialakítású jelek fogadják az érkezőket. Láthatjuk a Gyulai úton a Keresztúri-, és a Szalontai úton is. A főútvonalak környezeti állapota maguk is meghatározzák a városba érkezők érzéseit, az itt lakók igényességéről tesznek bizonyosságot. Ugyanúgy városkapu a buszpályaudvar, illetve a vasútállomás környéke is. Látható, hogy a város vezetése lakói kis lépésekkel haladnak a környezet szépítés eszközeivel.

Sarkadkeresztúri út

Sarkad vasútállomása

Az Alföld-Fiume vasútvonal emléktáblája

Vasúti őrház

3.1.1.3. Temetők

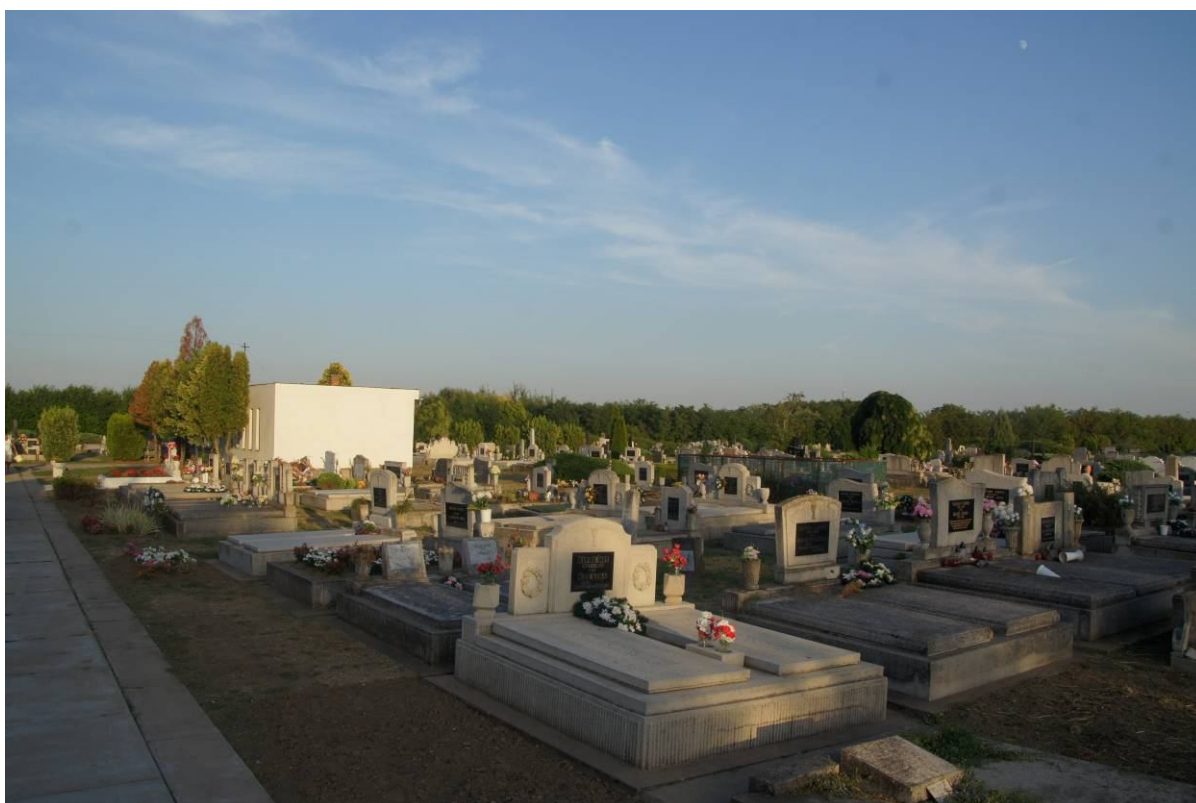
A két temető kertje és környéke is rendezett. Ravatalozókkal, utakkal, növényekkel szépen kialakított emlékhelyek. A családtagokat kiépített parkolók várják és a folyamatos gondozás is rendben zajlik.

A Körösháti temető

Ravatalozó a Körösháti temetőben

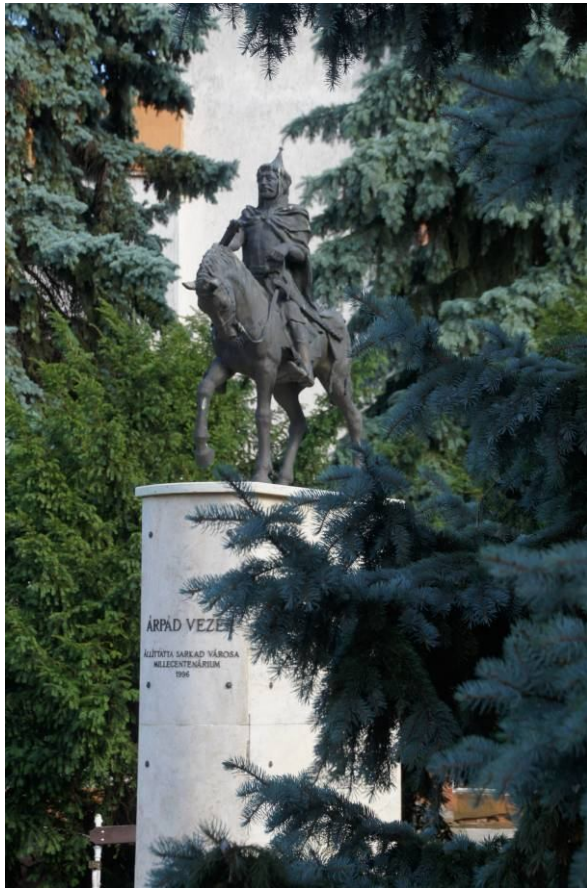
Szigeti temető

A zsidó temető már csak emlék, hiszen a sarkadi zsidóság rövid története a múlt században véget ért.

3.1.1.4. Szobrok, emlékművek, emléktáblák

A város szobrai, emlékművei, emléktáblái gazdag múltról, annak tiszteletéről, valamint az abból merítő jelenről árulkodnak.

Árpád vezér lovasszobra Ady Endre szobra a költőről elnevezett gimnázium előtt

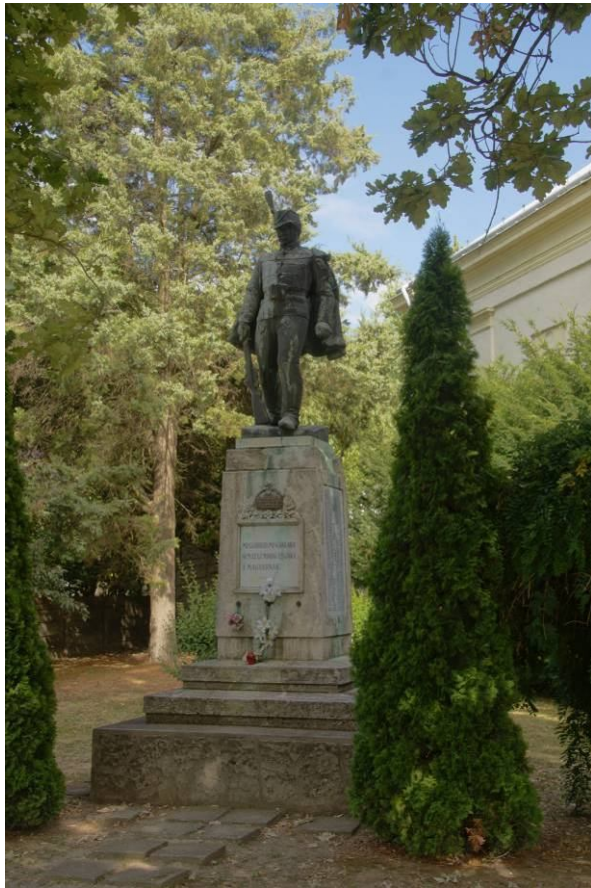
Az Aradi vértanúk emlékműve

A sarkadi aranyeleték előkerülésének emlékműve

Kossuth Lajos szobra

A világháborús emlékmű

Veress Ferenc és Veress Sándor emléktáblája

Szent István király szobra

Búza Barna szobrászművész síremléke

Márki Sándor emléktáblája

Sarkad ismételt várossá avatásának emléktáblája

I. világháborús emléktábla

Sarkad hajdúváros emléktáblája

Az egykoron Sarkadon elszállásolt későbbi Aradi vértanúk emléktáblája

Leel-Óssy Árpád emléktáblája

Trianoni emlékmű

Angyalos címer a Sarkadi Általános Iskola
Gyulai úti épületének homlokzatán

Az 1956-os emlékmű

Országzászló a Sarkadi Általános Iskola előtt

3.1.1.5. Játsszóterek, sétaterek, rendezvény terek

A Kálvin téri játszótér

A József Attila téri játszótér

Az Éden-tó és környezete méltán népszerű a lakosok körében

Játszótér a Bartók Béla művelődési ház előtti parkban

3.1.1.6. Jelentős mérnöki műtárgyak.

A Malomfoki szivattyútelep a belvízvédekezés egyik fontos műtárgya

Szintén belvízvédelmi szerepe van a Sarkadi szivattyútelepnek (Sarkad-Sitka), jelenleg a

Bárkás-csatornán keresztül a Kopolya-csatorna belterületi és a Gyepes-főcsatorna Sarkad alatti szakaszát friss vízzel is ellátja.

3.1.1.7. Víztorony, körösi vízkivételi művek, hidak

Az ivóvízellátó víztorony

A cukorgyár vízkivételi műve a Fekete-Körös parton

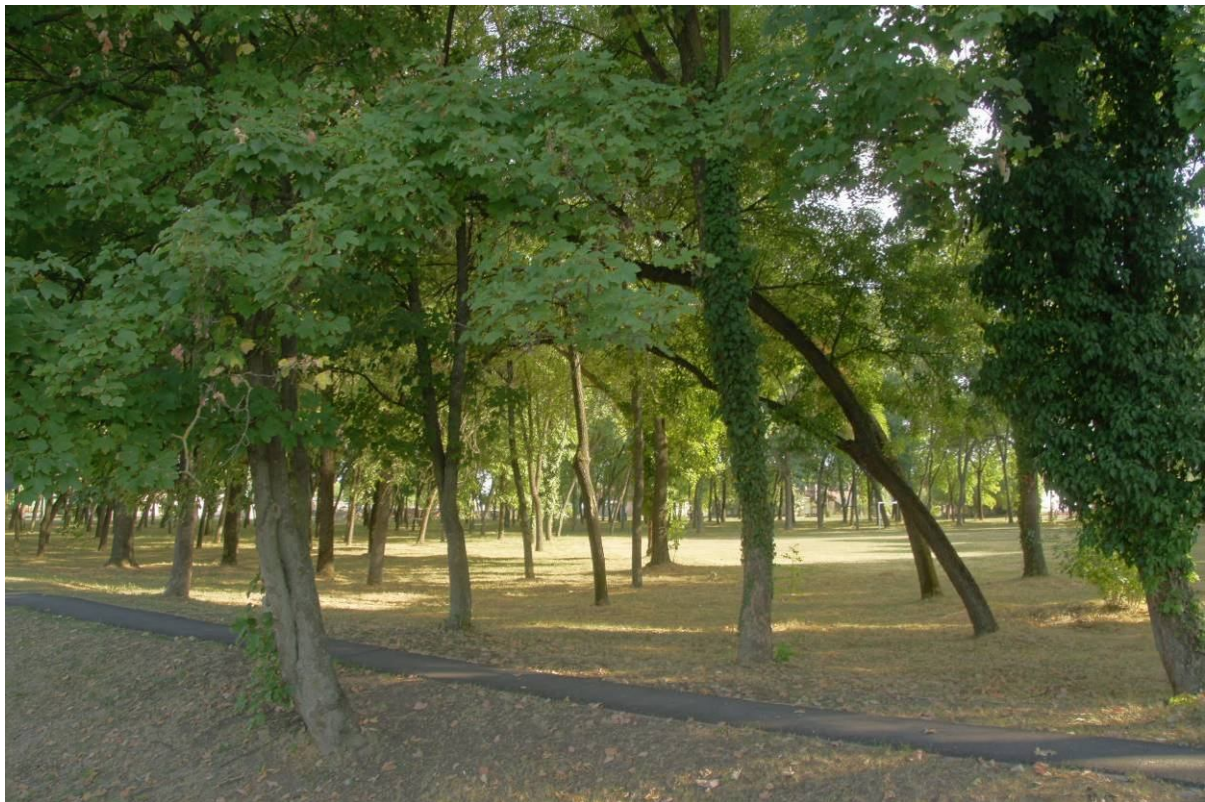
A Gyepes-főcsatorna hídjá a gimnázium és a kollégium mögött

A Gyepes-főcsatorna Vár utca alatti hídjá

3.1.2. Természeti környezet értékei

Sarkad város zöldfelületi rendszere magán hordozza a szigetes és a sugaras zöldfelületi rendszer típusok jellemző tulajdonságait. A város zöldfelületi rendszerének elemei egymáshoz viszonyítva szórtan helyezkednek el, szigetes elrendezést alkotva. A Gyepes-, Kopolya- és Bárkás-csatorna – mint helyi természeti adottság – miatt felfedezhetőek a várost ÉNy-DK-i és ÉK-DNy-i irányba átszelő zöldsávok, melyek nagyrészt vízfelületek ugyan, de biológiai aktivitás tekintetében igen értékesek. Tehát a város vonalas zöldfelületi elemei közül kiemelkedő fontosságúak a várost átszelő csatornák és az ezt végig kísérő fasorok és nádas területek, továbbá a Gyulai út, Kossuth utca, Szalontai út, Sarkadkeresztúri út, Anti út és a Vasút utca fasorai. A területszerű közhasználatú zöldfelületek két jelentősebb csoportot alkotnak az egyik a belvárosi zöldfelület halmaza, a másik az Éden-tó környéki zöldfelületek. A többi közhasználatú zöldfelületi elem (pl. Kálvin tér, Táncsics tér, Gárdonyi tér, József Attila u.-i fásítás) szigetszerűen a település egy-egy külső részében helyezkednek el. A zöldfelületek egy része nem park jellegű, hanem erdőszerűen telepített.

A Táncsics Mihály tér erdőszerű parkja a „Kiserdő”

A fasorok meghatározói az utcaképek.

Kossuth Lajos utca platánfasora és virágai I.

Kossuth Lajos utca platánfasora és virágai II.

Sarkad kisvárosi jellegének meghatározói a laza beépítésű lakóövezetei, ahol a telkeken viszonylag nagy zöldfelületek alakultak ki. Mind a lakóterületi magánkertek, mind a kertgazdasági területek (egykori zártkertek) a város zöldfelületi rendszerének igen fontos tagjai, hiszen összterületük a településen belül igen nagyarányú. A viszonylag kevés közhasználatú zöldfelület mennyiségét ellensúlyozza a korlátozottan közhasználatú zöldfelületek viszonylag nagy területe (temető, sportpálya stb.), valamint az a tény, hogy a – régi településmaçon kívüli – fiatalabb településrészen lévő magántelkek nagysága is lehetőséget biztosít az aktív vagy passzív pihenésre.

Sarkad területének fő vízfolyása a töltésekkel határolt Fekete-Körös, melynek vízminősége általában jó, medre helyenként a szabályozás előtti nyomvonalon halad, több átvágás is található benne, némelyik esetében a holtmeder a hullámtéren helyezkedik el. A hullámtéri holtágak a nyári duzzasztott vízszintnél közvetlen kapcsolatban vannak a főmederrel.

A Fekete-Körös egyik hullámtéri holtága,

A város teljes közigazgatási területét jelentős, jórészt természetes – korábbi Körös-, és egyéb vízfolyásmedrek hálózák be. A belterületet ezek közül a Gyepes-, Bárkás-, illetve a Kopolya-vízfolyásokból kialakított – természetes mederkörnyezetű – csatornák

alkotják. A Bárkás-csatornába duzzasztási szezonban (04.15-11.15 között) gravitációs úton lehetőség van Fekete-Körös vizének bejuttatására.

A Bárkás-csatorna az Anti úti hídról

A Kopolya-csatorna és a Bárkás-csatorna torkolata a vízkormányzó műtárggyal

A Bárkás-csatorna a belterület újtelepi részét harántolja, majd beletorkollik a Kopolya-csatornába itt a Fekete-Körös vize egy közel derékszögű irányváltással észak-nyugat felé fordulva, az Újteleki városrész és városmag határán haladva beleömlik a Gyepes-főcsatornába. Bár ez a valóságban inkább fordítva lévőnek tűnik, hiszen a Gyepesen nem érkezik számottevő vízhozam, ellentétben a Kopolya-csatornán érkezővel.

Szemben a Gyepes-főcsatorna érkezik és elfordul balra, míg jobbról a Kopolya-csatorna torkollik be

A Gyepes-főcsatorna felvéve a Fekete-Körösből érkező friss vizet az Éden-tó mellett elhaladva hagyja el a várost északkeleti irányba.

A városvezetés – jól felismerve a vízfelületek adta településképi vonzerőt – az elmúlt húsz évben kialakította, majd folyamatosan fejlesztette a Gyepes-csatorna kiszélesedett medre környezetében létesült Éden-tavat, amely folyamatosan jó vízminőségével és a meder, és partfelületek jó karbantartásával méltán vált a lakók kedvenc rekreációs célpontjává.

A Gyepes-főcsatorna a Gyulai úti hídról, mellette az Éden-tó

A kép bal felső sarkában az Éden-tó, míg középen az Éden-tó II látható a szigettel és az Ifjúsági tábormmal

A tó elhelyezkedéséből adódóan a közúton átutazók számára is esztétikai élményt jelent. A jó példát folytatva célszerű lehet a Kopolya- és a Bárkás-csatorna további (Vásár tér, Anti út, Pacsirta, Rózsa út) szakaszainak is feltárása, és rendezett parkosított karbantartása, de a legnagyobb lehetőség a Gyepes-főcsatorna felső belvárost érintő szakaszának friss vízzel történő ellátásában rejlik, mivel így ezt az ősmédret is – hasonlóan a Bárkás-csatornához – élővé lehetne varázsolni, növelve a művelődési ház

(korábbi sarkadi vár helyén épült fel) környezetének településképi vonzerejét. A Gyepes-főcsatorna vízellátására – határon átnyúló együttműködéssel – a műszaki lehetőség adott.

Sajnos az említett csatornák egyéb belterületi szakaszain a farmezsgyék képezik a vízfolyás határát, így a háztáji mezőgazdálkodásból adódóan a terület nem kellően rendezett, és esetenként vízszennyezéssel is terhelheti az adott partszakaszt.

A csapadékvízvezető-rendszer a város nagy részén kiépült és megfelelő állapotban van. Intenzív csapadékos időjárási körülmények között, a városterület nagy részére kiterjedő, rendkívüli csapadékmennyiség esetén a hálózat azonban túlterhelt állapotba kerülhet a viszonylag gyors összegyülekezés következtében.

A belterületről érkező csapadékvizek befogadói a Gyepes-, Bártás- és Kopolya-csatornák.

Javíthatja a településképet a város északi határa mentén található „Átali” tavak csapadékvíz elvezetésbe integrálása. Így elérhető, a vízfelületek tartósságának növelése.

A település bizonyos részein a meglévő, elsősorban nyílt felszínű, földmedrű árkok állapota nagyrészt megfelelő, az összegyülekező csapadékvíz elvezetését biztosítani tudják.

Csapadékvíz-elvezető árok a Kossuth Lajos utcán

Legfontosabb feladat a meglévő elvezető rendszer folyamatos karbantartásának biztosítása – ideértve az állami főcsatornákat is –, mivel a lehullott csapadék mind a burkolatlan, mind pedig a burkolt felületekről is homok- és iszapszemcséket valamint bomló szerves anyagokat is az árokhálózatba szállítja. Ezek az anyagok a csatornában iszap és uszadék formájában jelentkeznek, és ezáltal csökkentik az elvezető-csatornák vízelvezető képességét, valamint veszélyeztetik a befogadók vízminőségét.

Az önkormányzat az utóbbi években folyamatos karbantartásokat végez a meglévő csatornahálózaton és igyekszik fenntartani a vízelvezető rendszerek adott képességeit. A belvizes gondok tartós megoldásra céljából a teljes csapadékvíz-elvezető-hálózat bővítése, a hiányzó árok, csatornák kiépítése és a meglévő rendszer rekonstrukciója szükséges, mely beruházásokat az önkormányzat pályázati források igénybevételével tervezi megvalósítani.

3.2. Országos védelmek, épített

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal egy műemléki védelem alatt álló épületet tart nyilván: Almásy-kastély, Kastély u. 2. sz. (306 hrsz), törzsszám: 813.

Az Almásy-kastély

3.3. Természeti, védett természeti területek, Natura 2000 területek, egyedi védelem

3.3.1. Általános természetvédelmi leírás

Az érintett terület a Körösmenti-sík kistájhoz tartozik, növényzete potenciális erdőssztyepp, ahol az emberi tevékenység a természetközeli vegetációt jelentősen visszaszorította.

A Fekete-Körös hullámterén ecsetpázsitos kaszálórétek és puhafás ligeterdők maradtak fenn.

A település külterületén észak-északkeleti irányban haladva egyre nagyobb kiterjedésben jelennek meg a szikes gyepek, valamint a Fekete-Körös mentén jellemzőek az összefüggő erdők.

Az egykori gazdag növényvilág hírmondóinak tekinthető természeti területek az intenzíven művelt szántóföldek közé ékelődve, mozaikszerűen maradtak fenn.

Az erdőgazdasági területeket fiatal és középkorú, keménylombos, elvétve lágylombos erdők fedik. Legjelentősebb kiterjedésű és fajösszetételét tekintve legértékesebb terület a település közigazgatási területének délnyugati részén található „Sarkad-remetei erdő”, amely Fekete-Körös magas árterén létrejött keményfás galériaerdő származéka. Az erdő faállományát 60 %-ban kocsányos tölgy, 30 %-ban csertölgy és magyar kőris, 5 %-ban vörös tölgy és fekete dió, további 5 %-ban pedig fehér akác és nemes nyár alkotja.

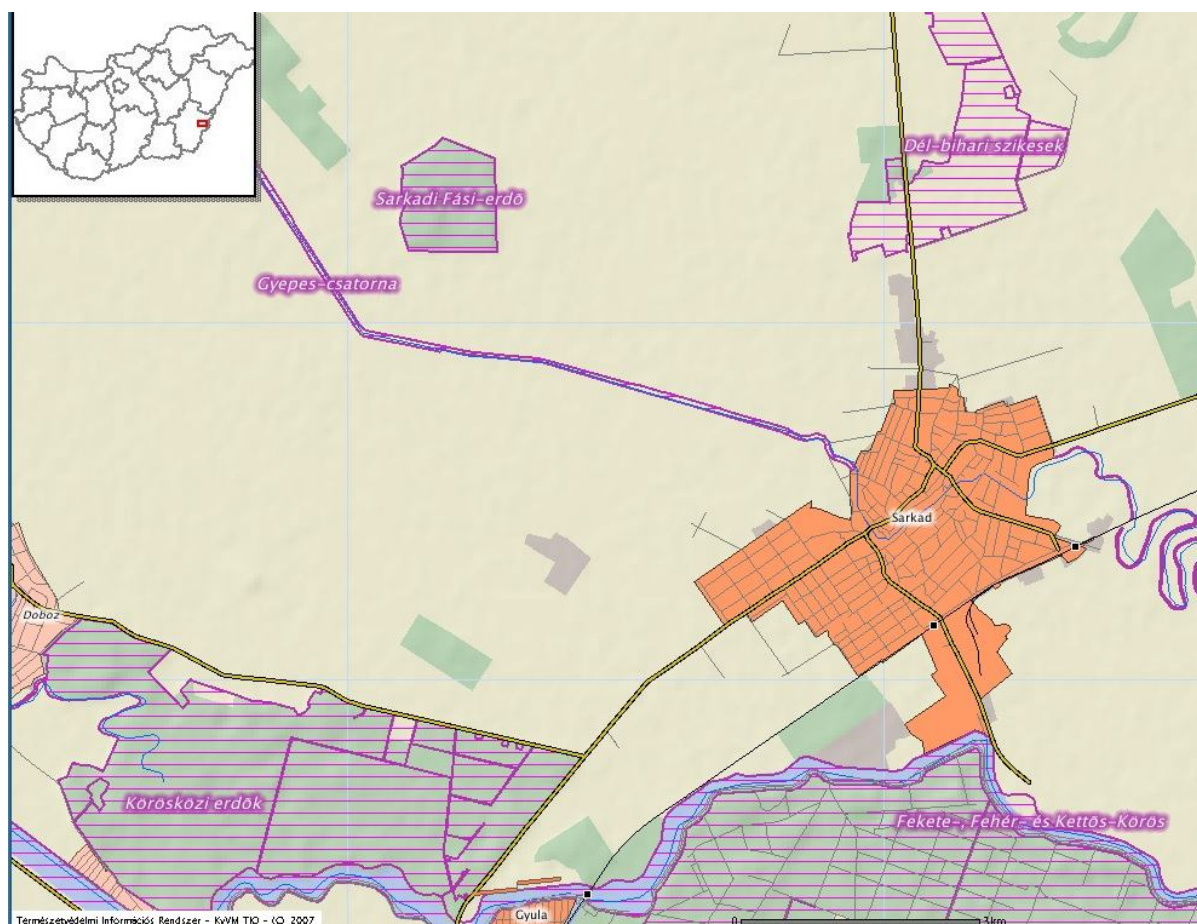
A táj nagyvad állományát a dámszarvas, őz, vaddisznó, róka, apróvad állományát a mezei nyúl, fácán, fogoly alkotja. A vadállatok számára jó bújóhelyeket biztosítanak a folyók árterei, a remetei és a fási erdők, egyéb erdőfoltok, valamint a kisebb facsoportok, fasorok, cserjések. A víziszárnyasok közül említésre méltó a helyben is költ a szürke gém, kiskócsag, szárcsa, kerцерéce, valamint az átvonuláskor itt megpihen a nyárilúd, tőkésréce és dankasirály. A Gyepes-főcsatorna Sarkadtól keletre eső háborítatlan részein még megtalálhatóak az egykori mocsárvilág őshonos halfajai: a compó, a kárász, a vörösszárnyú keszeg, a bodorka és a réti csík. A Fekete-Körös az ország egyik legtisztább vizű folyója, őshonos és telepített halfajokban gazdag, bár az egyedszám elmarad a múlt század közepéig jellemző halbőségtől, amely a kisebb vízfolyásokat, csatornákat is jellemezte.

Tájtörténeti, tájképi, történelmi és kulturális szempontból értékes terület a település északi határában található Peckesvár-halom elnevezésű kunhalom, mely a természetvédelmi törvény szerint, mint kunhalom, védett terület.

3.3.2. Natura 2000 területek

A település közigazgatási területén található Natura 2000 hálózat által kijelölt területei a következők:

- jóváhagyott kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek:
 - Körösközi erdők (HUKM20011),
 - Fekete-, Fehér- és Kettős-Körös (HUKM20012),
 - Dél-Bihari szikések (HUKM20019),
 - Gyepes-csatorna (HUKM20020),
 - Sarkad-Fás (HUKM20021),

A Sarkad közigazgatási területét érintő Natura 2000 területek (forrás: TIR térkép)

1. Körösközi erdők (HUKM20011)

Kiemelt fontosságú cél a következő fajok/élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása és helyreállítása:

- Élőhely:

Keményfás ligeterdők nagy folyók mentén kocsányos tölgy, vénic szil és mezei szil, magas kőris vagy magyar kőris fajokkal

- Fajok:

Magyar fésűsbagoly, Díszes tarkalepke, Erdélyi tarsza, Bánáti csiga, Dobozi pikkelyescsiga.

A Körösközi erdők három település közigazgatási területén terül el, Sarkad külterületének déli részét érinti. A Sarkad külterületét érintő részterület megnevezése a Sarkad-remetei erdő, amelynek nagy része őshonos fafajú erdőrészekből áll. A szóban forgó erdő jelentős részét (kb. 700 ha) bekerítették és vadaskertként üzemeltetik, amely során továbbra is odafigyelnek a jelölő fajok és élőhelyek fenntartására.

A Sarkad-remetei erdő részlete

A vadaskertben természetesen sűrűbben jelennek meg a vadgazdálkodás létesítményei (magaslesek, etetők, szórók, stb.), valamint hangsúlyos elem a vadkerítés, illetve a

zárva tartott kapuk. Emellett az erdőgazdálkodást a Natura 2000 területekre vonatkozó előírásoknak megfelelően folytatják.

A vadászvendégek a Sarkad-remetei vadászházban szállnak meg, amely két szállóépületből áll, a kétszintes épületek magassága nem kirívó a körülötte álló koros erdő miatt, valamint a homlokzata és a színezése is illik a környezetbe.

A DALERD Zrt. Gyulai Erdészet Sarkad-remetei vadászháza

2. Fekete-, Fehér- és Kettős-Körös (HUKM20012),

Kiemelt fontosságú cél a következő fajok/élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása és helyreállítása:

- Élőhelyek:

Természetes eutróf sekély tavak és holtmedrek hínárja

Iszapos partú folyók ártéri ruderalis magaskórós folyómeder-növényzettel

Folyóvölgyek ártéri mocsárrétjei

Enyves éger és magas kőris alkotta ligeterdők

- Fajok:

Tavi denevér, Vidra, Balin, Halványfoltú küllő, Vágó csík, Selymes durbincs, Bánáti csiga, Tompa folyamkagyló.

A három folyóból a Fekete-Körös érinti Sarkad külterületét, amely egyben a déli határfolyója is a településnek. A folyó medre több szakaszon is természetsterű, rövidebb átvágásokkal tarkított, jellemzően kanyargós. A hullámtér többnyire keskeny, de ahol kiszélesedik, puhafás ligetek jellemzőek rá, egyébként főként gyep borítja, a mederélen szinte összefüggő cserjesáv (bokorfüzes) jellemző.

A Fekete-Körös medre, a töltésen túl a Mályvádi erdő (Gyula külterület)

3. Dél-Bihari szikesek (HUKM20019),

Kiemelt fontosságú cél a következő fajok/élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása és helyreállítása:

- Élőhelyek:

Pannon szikes sztyeppek és mocsarak

Síksági pannon löszgyepek

Keményfás ligeterdők nagy folyók mentén kocsányos tölgy, vénic szil és mezei szil, magas kőris vagy magyar kőris fajokkal

- Fajok:

Csonkafülű denevér, Nagy szikibagoly.

A szikes puszta egy részlete, amely legelőként kerül hasznosításra, a kép előterében jól látható az út menti magaskórós növényzet.

4. Gyepes-csatorna (HUKM20020),

Kiemelt fontosságú cél a következő fajok/élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása és helyreállítása:

- Faj:

Mocsári teknős (*Emys orbicularis*)

A Gyepes-főcsatorna Sarkadtól folyásirányban felfelé természetes, meanderező mederrel rendelkezik, amelynek nincs vízhozama, a romániai vízgyűjtő területtől a román oldalon elválasztották, vizét a Felfogó- és az Anti-csatornában felfogják és a Fekete-Körösbe vezetik, illetve hasznosítják, a határszelvényben a vízhozama $0 \text{ m}^3/\text{s}$. A magyarországi vízgyűjtő területe kicsi, ennél fogva csak belvizes időszakokban pótlódik a vize az egykori állandó vízfolyásnak. A medre vízínövényekkel erősen benőtt, nád és gyékény kíséri, jellemzően fasorok és ligetek szegélyezik. A Gyepes-főcsatorna a város belterületén felveszi a Kopolya- és a Bárkás-csatornákon a Fekete-Körösből érkező vizet, amelyet innen ásott mederben vezet a Hosszúfoki-főcsatornába.

A középkorban ugyanis a Gyepes csak Sarkadig szállította mederben a vizét, a városból kifolyva szétterült, kiterjedt vízfelületet és mocsárvilágot táplálva. A vízrendezések során a XIX. században vezették le a vizeket ásott mederben.

5. Sarkad-Fás (HUKM20021),

Kiemelt fontosságú cél a következő fajok/élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartása és helyreállítása:

- Élőhely:

Keményfás ligeterdők nagy folyók mentén *Quercus robur* (kocsányos tölgy), *Ulmus laevis* (vénic szil) és *Ulmus minor* (mezei szil), *Fraxinus excelsior* (magas kőris) vagy *Fraxinus angustifolia* (magyar kőris) fajokkal (*Ulmenion minoris*) 91F0

- Faj:

Dobozi pikkelyescsiga (*Hygromia kovacsi*)

A terület Sarkad-remetei erdőhöz hasonló fafaj-összetételű erdő, kis kiterjedésű, de Békés-fás és Vizesfás hasonló erdőfoltjaihoz valamint a Gyepes-főcsatornához való közelsége tovább növeli természetvédelmi értékét.

3.3.3. Egyedi védelem

Tájtörténeti, tájképi, történelmi es kulturális szempontból értékes terület a település északi határában található Peckesvár-halom elnevezésű kunhalom, mely a Természetvédelmi törvény erejénél fogva országos jelentőségű védett területnek minősül.

3.4. Helyi védelmek épített és természeti

3.4.1. Épített értékek

A 10/2014. (VI.06.) számú önkormányzati rendelet 3. sz. melléklete szerint

Városképi jelentőségű műemléki épületek

1. Műemlék jellegű épület:

1.1. Vasút utca 2. sz. volt Almásy kastély

2. Városképi jelentőségű épületek:

2.1. Árpád fejedelem tér 4. sz. Rendőrség épülete

- 2.2. Árpád fejedelem tér 6. sz. volt „ÁFÉSZ Vas-műszaki Áruház és iroda”
- 2.3. Templom-tér 1. sz. Református templom
- 2.4. Szent István tér 26. sz. Római Katolikus Templom
- 2.5. Szent István tér 9. sz. Római Katolikus Parókia
- 2.6. Gyulai u. 28. sz. Újteleki Református templom
- 2.7. Kossuth u. 17. sz. 1. sz. Általános Iskola
- 2.8. Vár sz. 2/b. sz. Bartók Béla Művelődési Központ
- 2.9. Gyulai út 4. Vendégház

A fent felsorolt épületekről a 3.1. és a 3.2. fejezetekben találhatóak a képek.

3.4.2. Természeti értékek

A településen helyi védelem alatt álló természeti emlék – a 208/1999. sz. képviselő-testületi határozat szerint

- az Össy-pusztán található 1 db erdei fenyő (*Pinus sylvestris*).

Belterületen helyi védelem alá vonásra javasolt természeti értékek:

- Református templom melletti 1 db vadgesztenyefa (*Aesculus hippocastanum*),
- Almásy-kastély parkjában található 1 db mezei szil (*Ulmus pumila*),
- a Vasút u.-i óvoda udvarán található 1 db tiszafa (*Taxus baccata*),
- a Kossuth-kertben található 1 db szomorú eper (*Morus alba* 'Tristis'),
- Gárdonyi utcában levő volt kollégium udvarán található idős tölgyfa (*Quercus robur*),
- az Ipari Park (volt cukorgyár) előtti fasorban az idős tölgy (*Quercus robur*) es vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) példányok.

3.5. Az értékek megfogalmazása, javaslatok

Sarkad egyik legöregebb lakóháza, és az egyetlen, amelyiken zsúpfedés van

3.6. Az értékek karakterének megfogalmazása, megőrzésének javaslata

A városban érték a domborzat által meghatározott belvárosi település szerkezet, az utca rendszer. Ennek hálózata a földvártól a Gyepes déli folyásáig szépen nyomon követhető. E területen a telkeknek sem a jelentős feldarabolása, még inkább több telek összevonása nem kívánatos. tömbös beépítési szándék esetén is az épületek tömegét a környezet kialakult ritmusának megfelelően kell megszerkeszteni. Tagolt épületrészekkel kell a térség beépítési karakterét vissza adni.

A teljes város harmonikus fejlődésére igaz, hogy kiemelkedően eltérő, nagy tömeg szerkesztése nem kívánatos. A belvárosi városrész (Kossuth utca, Béke sétány, és környezetük) a XX. század eltérő beépítéseinek „lekerékítését” várják. Az utcaképek és a térfalak rendezése, és befejezése szükséges a kisajátítások sebeinek begyógyítására.

Egyértelműen értéke a városnak a hagyományos alföldi, és hajdúvidéki építészeti elemek megőrzése. Szép példákat láthatunk még az utcavonalra és oldalhatárra épített lakóházak sorain. Ezek az utcára merőleges nyeregtetővel épültek. A telekre bevezető

kapuk mellett szintén az utcavonalra épülve, és az utcával párhuzamosan elhelyezve láthatunk magtárakat, gazdasági épületeket. Ez jellegzetesen hajdúvidéki telek használatot, beépítést mutat. A mai igényeknek megfelelően szépen lehet használni, alkalmazni e beépítési formát az új igények szerint is. A garázst és melléképületet a fent leírt módon kell elhelyezni azzal, hogy a garázkapuk nem az utcafronton „ékeskednek”, hanem a telek belsejében kell a gépkocsi bejáratokat elhelyezni, zárt utcafronti épület kialakítással. E megoldás őrzi a hagyományos tömeg elrendezést, de biztosítja a mai funkciók megoldását is. Ezen elvek alapján kell minden utcában megkeresni és megtalálni a tömegformálás, beépítési mód, és homlokzat kialakítás megoldásait. Ez a szemlélet biztosítja majd a város harmonikus tovább fejlődését a karakterének megőrzése mellett.

4. Eltérő karakterek lehatárolása

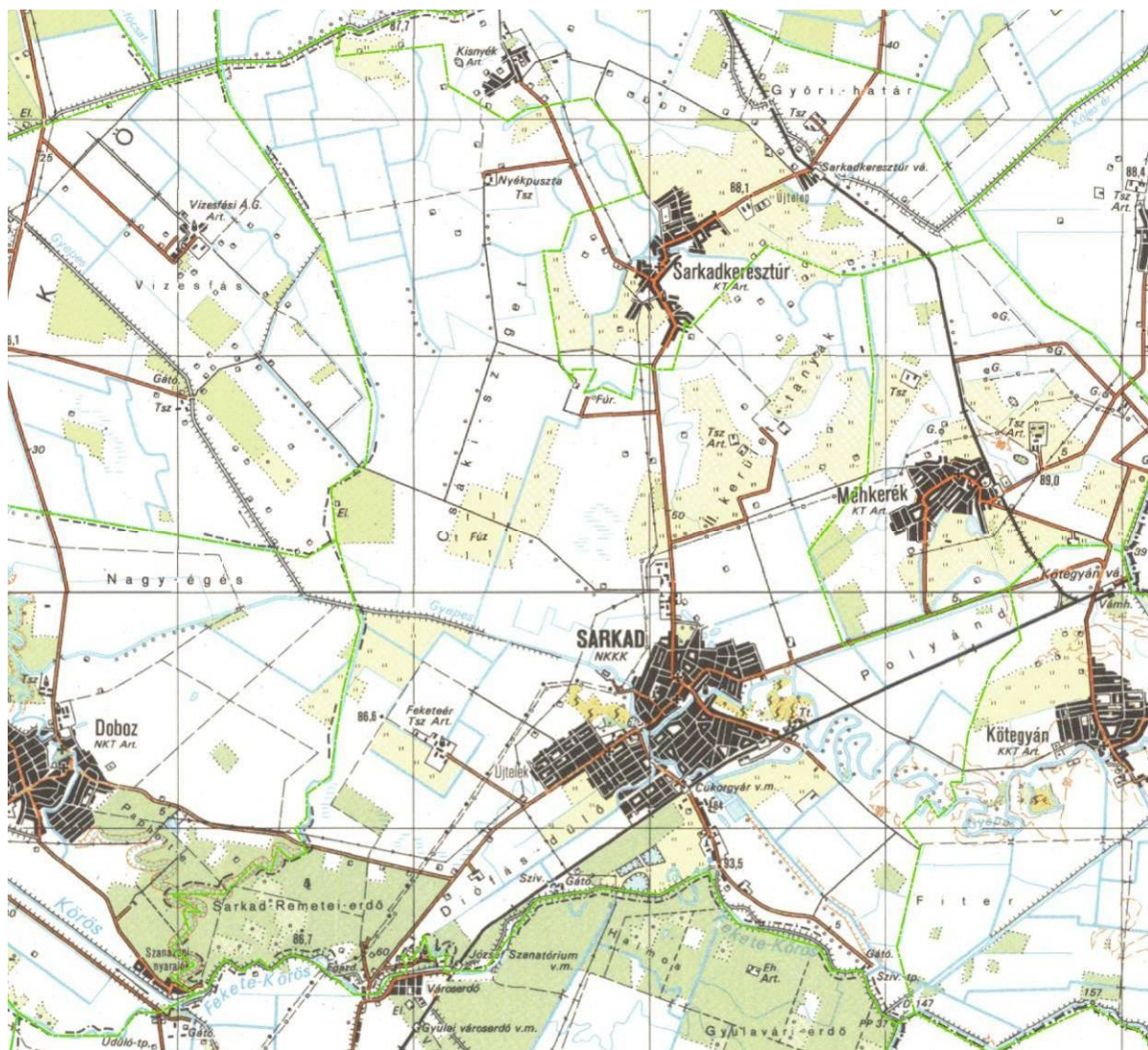
4.1. Településhálózat és településszerkezet

Sarkad az Északkelet-Békés Megye – Dél-Bihar térségbe tartozik, Békés megye északi részének meghatározó kistérségi szerepkörével. Közúti kapcsolatai Délen Gyulával, nyugati irányban Doboz-Békéscsaba, észak felé Sarkadkeresztúr, Északkelet-kelet felé Nagyszalonta, Kötegyán és Méhkerék felé irányulnak. Az országos közúthálózatba Délről – Gyulán át – a 44-es számú úton, észak felé – Sarkadkeresztúron át – Debrecen felé, ill. a 47-es számú úton keresztül kapcsolódik. Kötegyán – Méhkerék felé pedig a Partium és Erdély felé nyílik közúti kapcsolata. A magyarországi és a környező településhálózat-szerkezeti rendszerbe is így kapcsolódik, mind közlekedési, mint település-szerepköri szempontból.

Lehatárolás:

belváros: A város magja, az átmenő utak kereszteződése, a régi térképek alapján is történelmileg kialakult központot alkottak. Ma is a Gyulai út, a Kossuth utca és a merőleges utak mentén érzékelhetjük a városközpontot. A szabálytalan halmaz határait a megépült középületek (iskola, gimnázium, művelődési ház, városháza, mentőállomás, egészségügyi központ, kollégium, református templom, katolikus templom, posta, áruház, Idősek otthona) alkotják. Ebben a területben építettek több ütemben 3-4 szintes társas lakóházakat is. A fejlesztésekhez kisajátítás útján biztosították a területeket. A kisajátítások során a tömbök belső határain nem épületek meg a térfalakat alkotó rendezett épületek, vagy kerítések, zöldterületek. Így alakult ki legutóbb a busz pályaudvar is, mely területéről a korábbi tömbbelső táruknak a járókelő szeme elé.

A városmag még láthatóan fejlődik, a városias térfalak kialakítása szükséges a rendezett környezet megformálásához. E területen, minden fejlesztést egyedileg kell megtervezni, és a környezet alakító hatását értékelve megoldani az illeszkedés, a rendezettség feladatát. A szintszámok emelése nem szükséges, az átmenetet érzékeny építészeti eszközökkel kell biztosítani. Az épületeket, a lehatárolását, kerítését, illetve a közterület rendezést együttesen kell tervezni és kivitelezni.

Sarkad város közigazgatási területe

A városhoz tanyavilág, vagy más, külterületi csoportos lakóhely, településrész/-töredék nem kapcsolódik.

4.2. Településkép és utcaképek

Az alföldi kertés kisvárosokra jellemző földszintes házsorok, fasorokkal gazdagított egyszerű, de rendezett utcakép jellemzik. A városon áthaladó, településeket összekötő utak találkozásánál kialakult belváros, ezen utak mentén, elsősorban a belvárosi szakaszon kisvárosias jellegű földszintes, egyemeletes, zárt sorú és hézagos zárt sorú a beépítése.

Hézagos zárt sorú beépítés a Kossuth Lajos utcán

A településen áthaladó vízfolyások, és az őket kísérő zöldterületi sávok meghatározóan gazdagítják a településképet.

A belvárosban a templomok vertikális építészeti elemei, elsősorban a református templom hangsúlyossá teszik a belvárosi rész központi jellegét, az egyébként nagy kiterjedésű belterületen belül.

A belváros és a körülötte levő történetileg kialakult településrészek utcaképei az egyszerű, de rendezett beépítéssel, az említett vízfolyásokkal és zöltsávokkal, kiemelik a térszerkezet egyedi sajátosságait, tereinek, utcavonalainak gazdagságát.

A Veress Sándor utca háttérben a belvárosi református templommal

A lakóterületek döntő többsége, a belvároshoz kapcsolódóan, és a város belterületének szélén is kertvárosias karakterű lakóterület. Ez a telekhasználat alkotja a belterület döntő nagyságú részét. A belvároson kívül Sarkadon nem találunk zárt sorú beépítést. A legtöbb épület oldalhatárra épült, némely utcákban utcavonalon, az újabb beépítésű területeken előkertessel elhelyezéssel.

A beépítési mód, és szokásjog megfelel a magyar település és növekedésének ősi vonásainak. A hagyományos elrendezés, az oldalhatáron álló egy traktusos, tornácos forma, utcára merőleges gerincű nyeregtetővel. Ez az elrendezés fejlődött tovább beépített tornáccal, vendég tetővel való bővítéssel, vagy nagyobb léptékben „L” alakú utcavonalon történő bővítéssel. A több szobát tartalmazó lakóházak épültek az utcára több egymás melletti szobával, és alakult ki az utcával párhuzamos gerincű nyeregtető. A város utcáin járva mindenfelé láthatunk arányos tömegű, szép ablak rendszerű, elegáns díszítésekkel megépített házakat.

Lakóház a Veress Ferenc utcán

Beépített tornácos lakóház a Vécsey utcán

A város szélén épületek fel az ipari létesítmények, melyek közül a legnagyobb az Anti úton megépült Sarkadi Cukorgyár volt. Ezen egykor meghatározó gazdasági egység az Alföld-Fiume, vagyis az Erdélyt és a tengerpartot összekötő vasútvonal mellé települt. 1971-ig a környező területekről a gyárba a kiépített keskenynyomtávú vasúton és az ideiglenesen telepített szárnyvonalakon (ezt követően közúton), távolabbról a MÁV vasúthálózatán hordták be az alapanyagot, a cukorrépat. A Cukorgyár helyén ma ipari park található, amelyben kisebb vállalkozások működnek. Az Anti úton üzemelt a Kendergyár, amelynek az épületében ma cipzárgyár üzemel.

A Sarkadkeresztúri úton épült meg a Szellőző Művek Sarkadi Gyáregysége, és a Lenin TSZ gépműhelye.

Itt található még a volt vágóhid és szeszfőzde épülete is.

Majorok: melyek később TSZ központokká váltak a külterületen szétszórva található, ezek közül a legnagyobb a Fekete-éri major, amely jelenleg is megtalálható és mezőgazdasági vállalkozás működik a területén.

Az átmeneti zóna gyűrűje: A lakott terület és a szántóföldek határsávja általában rendezett képet mutat. a város körüli úthálózat fejlesztésével lehet tovább szépíteni a környezetet. Javasolt a város körüli erdősáv telepítése, összezárása jótékonyan hat majd a levegőre, illetve a látványra is.

5. Ajánlások a telkek beépítésére és a közterületek kialakítására

5.1. Település mag, védendő területek

Telepítés, telken való elhelyezés

A Kossuth Lajos utcán jellemző a telekhatárra párhuzamos nyeregtetővel épült zárt sorú beépítés. A meglévő házak felújításakor, bővítésekor, és a foghíj beépítésekor mindenképpen be kell tartani a szigorú illeszkedés szabályait. Az utcai tömeg tetőformái legyenek azonosak a szomszédos épületekével. A tető síkja, és ereszt magassága ne térjen el lényegesen a szomszédoktól (kisebbségi eltérés, a funkciók követelményei alapján elfogadható). A homlokzati arányok szerkesztése is kövesse a kialakult rendet. Nem kívánatos egy magas padlószintű, nagy belmagasságú, térdfalas padlókialakítású ház mellé normál belmagasságú több szintes beépítést zsúfolni.

Magasság, tetőforma, hajlásszög

Homlokzatképzés, arányok, anyaghasználat

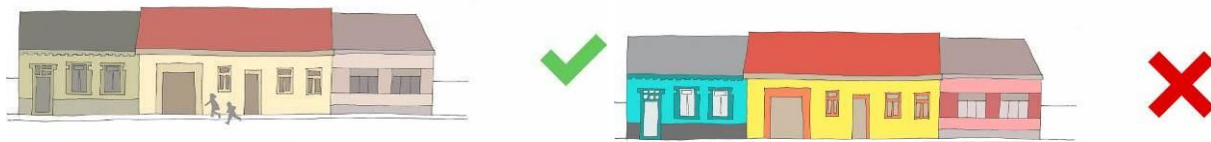

A homlokzat kialakításánál lehet modern, vagy kortárs elemeket használni. DE ezek legyenek harmonikusak rendezettek, és ne zsúfolják tele különböző típusú elemekkel a ház arcát. Sem a tulajdonosnak nem kell megmutatnia, sem a tervezőnek nem kell megmutatnia, hogy milyen elemek tetszenek neki a nagyvilágból. A léptékhez igazodó mértékű és mennyiségű elem, ajtó, ablak, változó anyag, szín legyen a házakon.

Az anyaghasználatnak, a vakolatnak, a burkoló elemeknek és a színeknek kellemes összhangot kell mutatniuk. Ekkor fogja a tulajdonos is jól érezni magát a házában, és ekkor érzik jól magukat az utcában közlekedők is.

Nem csak az arányoknak kell jól illeszkednie, de a színeknek is. Elsődlegesen a pasztellszínek, a föld színek használata ad jó összképet a városban. Az alföldre nem illik sem a hasított, vagy akár a csiszolt teljes felületű kő burkolat. De nem illik a teljes

felületű deszka borítás sem. Itt a földből épület házak meszelt felületei voltak a meghatározók. A vakolat és a visszafogott színezés teszi a házakat széppé.

A homlokzat anyaga és színezése mellett fontos az odailő nyílászárók használata is. A nagyméretű osztás nélküli ablakok, a homogén nagy ajtók nem valók egy családiház méretű épületre. Az ember, vagyis a ház használójának léptéke szerint kell szerkeszteni az ablakokat, ajtókat. Ez a használatot is megkönnyíti egyben, de széppé teszi a látványt is.

Kerítés anyaga, magassága, formája szintén kövesse az adott utcában kialakult megoldási módot. A belvárosban jellemzően zártabb kerítéseket látunk, nyers, vagy vakolt, festett téglakivitelben. A pilléres osztások, és a fedkövek szerkezetet adnak a kerítéseknek, melyek az emberi léptéket hozzák vissza a nagyobb felületeken is. A város külső részein az átlátható kerítések a jellemzők. Ezeknek is számos jó példája van akár faoszlopos, akár betonoszlopos kivitelben. Az egyszerű drótkerítés is lehet szép, megfelelő ritmusú oszlopsorral megépítve. Mindenképpen kerülni kell, vagyis nem szabad fém és pala hullámlapból kerítést építeni a városban sehol sem.

A példa a kisvárosias jellegű kerítés kialakításra és anyaghasználatra

Kert kialakítása, térszerkezet, növényalkalmazása

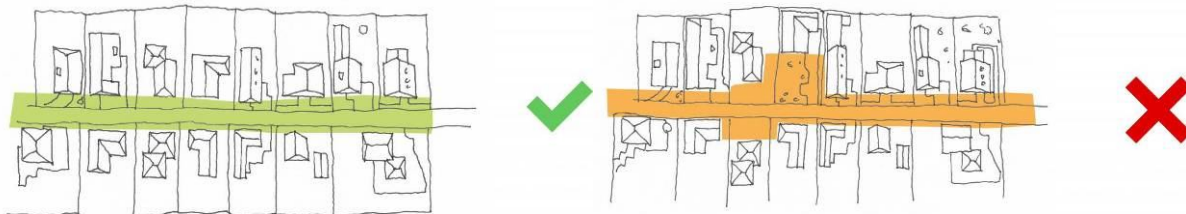
A belvárosban kis méretűek a kertek, ezért gyakran a kulturált pihenésre alkalmas környezet kialakítása a fő cél, természetesen a haszonnövények is beilleszthetők ebbe a koncepcióba.

Telek előtti utcarész kialakítása, bejáró járda, közművek, növényzet

Ezen a területen a telek előtti utcarész főként a Városgazdálkodási Iroda, valamint a Magyar Közút Zrt. hatáskörébe tartozik, ezért jellemzően egységes, ápoltságos képet mutat.

5.2. Általános lakóterületek

Telepítés, telken való elhelyezés

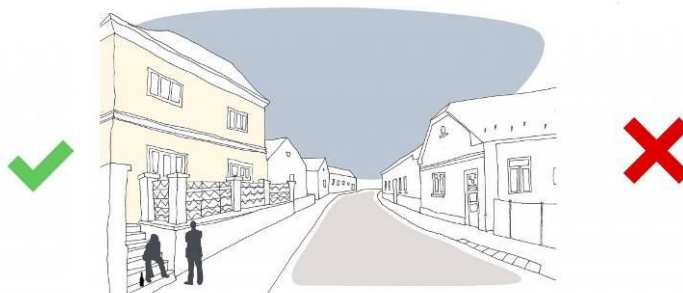
A lakóterületen továbbra is kívánatos az oldalhatárra való építés, a beépítési szokások folytatása. Utcánként eldöntendő az utcavonalra való építés, vagy az előkertes építés követelménye. Alkalmazkodni kell a kialakult többséghez, és az utca szélességéhez. A belváros körül, a halmazos jellegű utcahálózat rendszerében jellemző az utcavonalon való ház elhelyezés.

Az újabb, XX. századi telekosztásos területeken, illetve a belvároshoz kapcsolódó széles utcákon jellemző az előkertes elhelyezés.

Magasság, tetőforma, hajlásszög

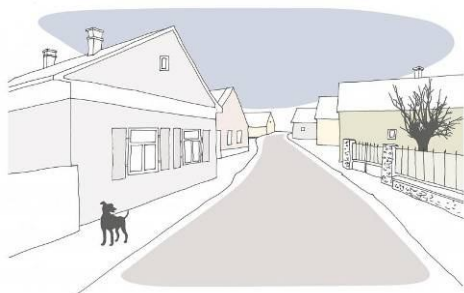
Az épületek formálásában szempont kell, legyen az arányos homlokzati szélességhez illő, nyugodt formájú tető kialakítás.

A tető (a ma már nagyobb építési alapterület igény, adja a szélesebb házakat) hajlásszöge ne legyen lapos, és ne legyen csúcsos sem. Kerülendő a nagyon szabdalt, nagyon összetett tetőforma. Gazdaságilag sem kívánatos, hiszen a sok él, vagy vápa, a különböző ereszmagasságok, illetve tetőfelépítmények mind növelik, a mesterek feladatát, az anyagszükségletet és jelentősen nő a hibaforrás, valamint a szükséges fenntartási költség is. Érdemes nyugodt, egyszerű, arányos tetőt építeni a házakra, harmonikusabb lesz benne az élet is.

Homlokzatképzés, arányok, anyaghasználat

A homlokzatokon nem kell megmutatni egy oldalon sem a tervező, sem az építető gazdag fantáziáját. Ugyanúgy nem kell megmutatni a valahol látható – és gyorsan változó – divatot sem. Legkívánatosabb megmutatni a Sarkadi, hagyományosan kialakult szép elrendezést, illetve arányos díszítéseket, ha szükség van rá.

Kerítés anyaga, magassága, formája

A belvároshoz közelebb láthatunk tömör kerítéseket, általában pilléres téglakerítéseket. Ezek magassága, lábazata, pillér távolságai, a kis- és nagykapuk rendje, szép ritmust adnak. Nem hivalkodóak, célszerűen és a házhoz is illően épültek meg.

Lehet ma is tömör kerítést építeni, de meg kell tartani az arány rendszert, és használjanak a mi alföldünkre jellemző ide illő anyagot, téglát nyersen fugázva, dörzsölve, vagy vakolva, illetve fát, deszkát, lehet vas tartószerkezettel.

Nem illik a Sarkadiakhoz és a környezethez a különböző fém trapézlemez kerítés. Inkább legyen örökzöld, vagy lombhullató zöld növényzet és drótkerítés a fémlemez helyett. A faoszlopos drótkerítésre is sok szép régi és új példát láthatunk az utcákon. Sok helyen az előkertes lakóépület előtt áttört a kerítés, majd mellette tömör. E megoldás hangulatos rendet eredményez és a szépen gondozott bokros, vagy virágos előkertek adnak örömet mind a tulajdonosoknak, mind az utcán járóknak látványukkal.

Kert kialakítása, térszerkezet, növényalkalmazása

A telkeken a házak mellett sok gondozott kert látható. Kinek-kinek a környezete okozzon örömet neki és az arra járóknak. Válasszanak a lehetőségeiknek, gondozási idejüknek is, valamint a talajnak, az éghajlatnak, és a benapozottságnak megfelelő növényeket. Hagyományosan a házak mellett virágos kert volt, majd a veteményes konyhakert következett, és a gazdasági udvar, sokszor belső kerítésekkel elválasztva. A fák, lombos, vagy örökzöldek, a gyepek, és a virágok változatosan és minden évszakban tudnak díszíteni és hasznot is adni a gazdáknak. Manapság erről sokat lehet olvasni vagy hallani, de őrizze és alakítsa a sarkadi szokásokat a Sarkadi Városszépítő Egyesület. Ajánlott és célszerű is a kertben is az „őshonos fajtákat és elrendezést követni. Ez nem csak esztétikai, hanem ökológiai szempontból is hasznos lesz hosszútávon.

Telek előtti utcarész kialakítása, bejáró járda, közművek, növényzet

A tulajdonosnak a telek zöldterülete mellett ugyanúgy meglehetően kell kialakítani és gondozni a telke előtti közterületeket. Itt már nem csak a gazda vagy gazdasszony egyéni kívánsága érvényesülhet, sőt. Elsősorban a város előírásai, az adottságok, a járda szélessége, anyaga, magassága, a vízelvezető árok szélessége mélysége, az átvezetők csatlakozásai, a közművek, víz, gáz, szennyvíz, áram, telefon, a meglévő fasorok alkotják a közterület alakítás szempontjait. Célszerű egy telekhez egy bejárót építeni, nem kívánatos a családi házakhoz az utcán „parkolót” építeni, az autókat a telken belül kell tartani, a vendégek időnként megállhatnak a kocsibejárón, vagy az útszélén. Sarkadon is törekedni kell minél nagyobb zöldterületek kialakítására a telken belül és a közterületen is.

5.3. Közterületek kialakítása: utak, járdák, növényzet, közművek

Az általános településkép az épületek megjelenésén túl magában foglalja az infrastruktúra és a közművek látható elemeit is. Bár a közmű-üzemeltetőkkel folytatott viták nagy fokú kitartást igényelnek, a városvezetésnek településközpont környezetén túl is törekedni kell az energiaellátó- és hírközlési közművek felszín alatti elhelyezésére.

A közterületek megfelelő fenntartása, a zöld felületek gondozása, a már nem használt közterületi elemek elbontása látványos előrelépést jelenthet. A különböző felületek határozott szétválasztása (pl. szegélykövek alkalmazásával) javíthatja a településképet.

A térburkolatok, fasorok, cserjék és gyepfelületek gondozása mellett az egynyári növények alkalmazása is emeli a közterületek élhetőségét, javítja az utcaképet, gyönyörködhet benne a lakó, a vendég és az átutazó egyaránt.

A virágok megfelelő alkalmazása a tájegységre jellemző utcabútorok, építmények hangulatossá tehetnek egy buszmegállót is.

Fontos odafigyelni a folyamatosan átalakuló településhatárok rendezésére. A település vonalas elemei vezetnek a tekintetet, felfűzik a települést alkotó elemeket, ezért harmonikus, egységes kialakításuk fontos. A településen áthaladók leginkább a vonalakon haladva alakítják ki a településről alkotott képüket. Az utcakeresztmetszet jól tükrözi a telkek és az utcák viszonyát, a település szerkezetét, ezért fontos, hogy jól használható, harmonikus módon alakítsuk ki.

Sarkadon a szélesebb utcákkal rendelkező történeti településrészen befogadó, kellemes utcakeresztmetszet alakítható ki.

A járdák közelében alacsony cserjék közép magas cserjefoltokkal, majd fák, ismét cserjék, végül cserjékkel oldott parkolóhelyek kialakítása kötheti össze a járdát és a közutat. Törekedni kell a térhasználatok világos szétválasztására. A parkolóhelyek kialakítását célszerű kiemelt szegéllyel övezni, ennek hiányában ne alkalmazzunk gyepet az utak, parkolóhelyek közelében, hogy elkerüljük a gyepre parkolást. A fasorok kiemelik a település fő útvonalait, irányítják a tekintetet.

A fasorok kialakításakor ügyeljünk arra, hogy a megfelelő távolságra ültessük őket, figyelembe véve végleges méretüket. Olyan fajokat válasszunk, amelyek nem nőnek bele a felsővezetékbe, egyéb közművezetékbe és az út fölé, akadályozva a biztonságos közlekedést. A jó faválasztással és ültetéssel elkerülhető a csonkolással kialakult fák csúnya látványa. Fontos, hogy a felszín alatti vezetékek (víz, gáz, csatorna, elektromos áram, telefon és internet kábel) tervezésekor kialakításánál is gondoljunk a fák gyökereinek helyigényére.

Javasolt fafajok közterületre:

Parkok, terek:

- nagy területre légvezeték nélkül:
 - *Fraxinus angustifolia* subsp. *pannonica* – Magyar kőris
 - *Quercus robur* – Kocsányos tölgy
 - *Quercus robur* f. *fastigiata* – Oszlopos tölgy
- vízpartokra:
 - *Salix alba* – Fehér fűz
 - *Populus nigra* var. *thevestina* – Tiszaháti nyár
 - *Populus alba* – Fehér nyár
 - *Populus alba* 'Pyramidalis' – 'Pyramidalis' fehér nyár

Utcákra:

- szűk utcákba légvezeték alá:
 - *Acer campestre* 'Rozi' – 'Rozi' mezei juhar
 - *Acer campestre* 'Red Shine' – 'Red Shine' mezei juhar
 - *Acer tataricum* subsp. *ginnala* – Tűzvörös juhar
 - *Celtis occidentalis* 'Globosa' – Gömbostorfa
 - *Robinia pseudoacacia* 'Umbraculifera' – Gömbakác
- szélesebb utcák légvezeték nélkül:
 - *Acer platanoides* 'Globosum' – Gömbjuhar
 - *Acer saccharinum* 'Pyramidale' – 'Pyramidale' ezüst juhar
 - *Fraxinus ornus* 'Mecsek' – Gömb virágos kőris
 - *Quercus robur* f. *fastigiata* – Oszlopos tölgy
 - *Robinia pseudoacacia* 'Jászkiséri' – 'Jászkiséri' fehér akác

Ne alkalmazzunk inváziós fajokat (amerikai kőris, nyugati ostorfa stb.). A járőfelületek, burkolatok kialakítása során a vízáteresztésre, a javíthatóságra, tartóságra és az akadálymentességre egyaránt gondolnunk kell. A burkolat színében a visszafogott, semleges színeket válasszuk. Minden apró burkolatrészletet meg kell tervezni, a kerítések lábazataihoz illeszkedéstől kezdve a zöldfelületek szegélyéig. A járda és a közút közötti utcakertek teremtenek kapcsolatot a magántelkek és a közterületek között. Sarkadon a háztulajdonosok gyakran alakítják, gondozzák e területeket. Az

egyéni megoldások során ügyeljünk arra, hogy e felületek kapcsolatot teremtsenek az előkertekkel, és egymáshoz is illeszkedjenek, egységes sávot képezzenek. Kerülni kell a szemmagasságban takaró növényzet alkalmazását, különösen a keresztezésekben. Itt a gépkocsivezetők szemmagasságát is figyelembe kell venni! 50-80 cm magas cserjéket, évelőket telepítsünk. A fák gyökereinek megfelelő méretű burkolatlan helyet kell biztosítani a járdák, kerítések gyökér által történő megrongálásának elkerülése érdekében. A víz környezetünk egyik leglátványosabb eleme, ugyanakkor a kellemes közérzet biztosításának alapja. Az utak, járdák megfelelő vízvezetése alapvető a harmonikus településkép létrehozásához. Ugyanakkor a csapadék hasznosítása, megtartása nagyban megnöveli a szép környezet kialakítását és fenntartását. A történeti részeken az árkok fontos településképi elemek. A városközpont zárt sorú településrészén zárt csapadékvíz-elvezető csatornarendszerrel a káros vizek elvezetése megoldott. Folyamatos feladat a város irányítás számára a rendszer karbantartottságának biztosítása. A város további területein az árkokat átszelő gépkocsi behajtók, az utca kép karakteres elemei. Egységes kialakításuk fontos. A közutak és nagyobb vízfelületek keresztezéseinél törekedni kell a hagyományosan kialakult megoldások alkalmazására.

A vasút települést érintő nyomvonala a belterületi szakaszon a részben a kertvégek környezetében a hátsókertek között húzódik (Ságvári út). Így a vasúton utazók gyakran a település kedvezőtlenebb képét látják. Az itt lakók törekedjenek arra, hogy ha hátsókertünkbe a vasútról belátni, rendezett képet mutasson kertjük, házuk hátsó oldala, melléképületeik. Javasolt a hátsókertben magas sövény vagy fasor telepítése, ami kellő takarást és némi zajvédelmet biztosít. A telek és a vasút közötti rész rendezettség szintén fontos.

A település vezetékes telefon szolgáltatója az Invitel Zrt, a kábel-TV hálózat tulajdonosa és üzemeltetője a UPC Magyarország Kft. A településen üzemelő HFC hálózatuk, 862 MHz-es sáv szélességű, vissz irányú adatátvitelre alkalmas, egysíkú és csillagpontos rendszer. A terület kb. 95 %-ban van lefedve. A telek ábel kiépítettsége 80 %-os.

6. Reklámok megfogalmazása

6.1. Közterületi reklámok

A helyén elhelyezett és megformált reklámok betöltik céljukat figyelem felhívóak lesznek, és csábítják a vevőket. A durva, rosszul elhelyezett reklámok a rendetlensége nem lesz bizalomkeltő. A cégfeliratok, reklámok legyenek összhangban a homlokzat megoldásaival. arányos méretű, illeszkedő színű megoldások lesznek hasznosak a céljukat betöltők.

6.2. Épületen elhelyezett reklámok

Az épületek homlokzatain kizárólag az ott található tevékenységhez szorosan kapcsolódó, tartósan rögzített cégfelirat, cégér helyezhető el.

Ugyan ez az elvárás a különböző gépészeti eszközök kültéri elemeivel is. A klímák durva utcai homlokzatra szerelés nem a gazda igényességét mutatja. Ugyanúgy látszik a tulajdonos és a szerelő igénytelensége. Mindenütt lehet és kell megfelelő rejtett, vagy nem az utcára szerelt megoldást találni.

Sarkad Város TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE 2017

Megrendelő: Sarkad Város Önkormányzata
5720 Sarkad Kossuth Lajos utca 27.
telefon: +36 66 585-710
email: titkarsag@sarkad.hu
honlap: www.sarkad.hu
Polgármester: Dr. Mokán István
Főépítész: Béres István
Szerkesztette: Erdész Béla építőmérnök
Fotók, grafikai szerkesztés: Méri Zoltán

A felhasznált ábrák a Lechner Tudásközpont ábragyűjteményéből származnak.
"Település bemutatása" és az "Örökségünk" című fejezetek Sarkad Város honlapja és
Településrendezési eszközei, valamint a Sarkad Város Integrált Településfejlesztési
Stratégiája alapján készültek

